

KATSAUKSIA 18/2016

NUORTEN
RIKOSKÄYTTÄYTYMINEN
JA UHRIKOKEMUKSET 2016

MATTI NÄSI

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 18/2016

ISBN 978-951-51-0632-2 (pdf)
ISSN 2342-7779 (verkkojulkaisu)

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	1
1 JOHDANTO	2
1.1 Kyselyn päivittäminen.....	2
1.2 Kyselyn toteuttaminen	3
2 NUORET RIKOSTEN TEKIJÖINÄ.....	4
2.1 Rikuskäyttäytymisen yleisyys elämän aikana ja kuluneen vuoden aikana.....	4
2.2 Rikuskäyttäytymisen yleisyys 1995–2016.....	10
2.3 Yleiskuva keskeisten rikostyyppien kehityksestä	12
2.4 Rikuskäyttäytymisen laaja-alaisuus	14
2.5 Alkoholin osuus teoissa	15
2.6 Vihamotiivi.....	17
2.7 Poliisin tietoon tuleminen.....	17
3 NUORET RIKOSTEN UHREINA.....	19
3.1 Uhrikokemusten yleisyys elämän aikana ja kuluneen vuoden aikana.....	19
3.2 Uhrikokemusten yleisyys 1998–2016	23
3.3 Kuka kohdistaa väkivaltaa nuoriin?	25
4 NUORTEN SUHTAUTUMINEN NUORTEN RIKOKSIIN	27
5 YHTEENVETO.....	28
LÄHTEET.....	30
LIITETAULUKOT	31

TIIVISTELMÄ

Tässä katsauksessa esitellään tiiviisti Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin kahdeksannen, keväällä 2016 kerätyn nuorisorikollisuuskyselyn (NRK) päätuloksia. Kaiken kaikkiaan tuorein mittaus viittaa nuorten rikoskäyttäytymisen vähenemiseen tutkitussa ikäryhmässä (15–16-vuotiaat).

- Yleisimpiä vuoden 2016 kyselyssä mitatuista yhdeksäsluokkalaisten tekemistä kielletyistä tai rikollisista teoista kuluneen vuoden aikana olivat alkoholin humalajuominen (35 %), luvattomat poissaolot koulusta (26 %), luvaton verkkolataaminen (25 %) ja koulusta varastaminen (11 %). Harvinaisimpiä tekoja olivat pahoinpitely (4 %), murtautuminen (4 %), uhkaamalla varastaminen (2 %) ja muiden kuin mietojen huumeiden käyttö (2 %) ja moottoriajoneuvon varastaminen (1 %).
- Kun tarkastellaan rikoskäyttäytymisen muutoksia vuodesta 1995 lähtien, voidaan havaita, että nuorten rikoskäyttäytyminen harvinaistui jaksolla 1995–2004, jonka jälkeen rikoskäyttäytyminen pysyi suhteellisen vakaana tai yleistyi hieman joidenkin tekojen kohdalla vuoteen 2012 saakka. Vuoden 2016 mittauksessa voidaan kuitenkin havaita, että nuorten rikoskäyttäytyminen on kääntynyt uudestaan laskuun.
- Varastaminen ja vahingonteot vähenivät tarkastelujakson alussa, pysyivät tasanaisena 2000-luvun alussa, kohosivat vuoden 2012 mittauksissa (eritoten vahingontekojen osalta ”piikki”), mutta vuoden 2016 kyselyssä laskivat jälleen selvästi.
- Väkivallan yleisyys on pysynyt muihin tekemuotoihin verrattuna vakaana vuoteen 2012 asti. Vuoden 2016 mittauksessa väkivaltaan osallistuneiden nuorten osuus kuitenkin laski. Väkivallan laskusuunta erottaakin tuoreimman rikoskäyttäytymisen trendin 1990-luvun lopun kehityksestä, jolloin muutokset koskivat vain omaisuusrikoksia.
- Yleisimpiä uhrikokemuksia nuorille olivat heidän omaisuuteensa kohdistuneet vahingonteot (15 % kokenut kuluneen vuoden aikana), sähköinen kiusaaminen (15 %), varkaudet (15 %), väkivallalla uhkailu (13 %) sekä fyysinen väkivalta (10 %). Harvinaisimpia kyselyssä mitatuista teoista olivat uhkaamalla varastaminen (4 %) ja rasistinen uhkailu ja väkivalta (4 %).
- Kun tarkastellaan uhrikokemusten kehitystä jaksolla 1998–2012, päähavaintona on, että tasomuutokset uhrikokemusten yleisyydessä eivät ole suuria. Vuoden 2016 mittauksessa on kuitenkin havaittavissa laskua uhrikokemusten osalta, koskien varastamista, uhkaamalla varastamista, kiusaamista ja väkivaltaa.
- Nuoriin kohdistuva fyysinen väkivalta on useimmin toisten nuorten tekemää. Ylipäätään tuttujen henkilöiden tekemä väkivalta on selvästi yleisempää kuin tuntemattomien taholta tullut väkivalta. Tyypillisimmin nuoriin kohdistui väkivaltaa, jossa tekijänä oli sisarus, kaveri tai muu tuttu nuori. Aikuisten taholta tulleessa väkivallassa tekijänä oli useimmin isä tai äiti.
- Seksuaalisen häirinnän osalta 8 prosenttia nuorista oli kokenut toisen nuoren tekemää häirintää, kun taas 6 prosenttia oli kokenut aikuisen tekemää häirintää. Uhrikokemukset olivat yleisempiä tytöillä kuin pojilla. Seksuaalinen häirintä oli useimmiten sekä fyysistä, että verbaalista.

1 JOHDANTO

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, aiemmin Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, on vuodesta 1995 lähtien kerännyt säännöllisin väliajoin toteutetulla kyselyllä tietoa suomalaisten yhdeksäsluokkalaisten eli 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymisestä. Kyselyt muodostavat nuorten kokonaisrikollisuuden osoitinjärjestelmän, joka antaa kattavan kuvan nuorten rikoskäyttäytymisen ja uhrikokemusten yleisyydestä sekä niissä tapahtuneista muutoksista. Nuorisoriikollisuuskyselyitä on tehty tähän mennessä kahdeksan vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012 ja 2016. Vuonna 2016 tutkimus toteutettiin 68 yläkoulussa ympäri Suomea ja yhteensä 6 061 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta vastasi tutkimuskyselyyn.

Itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyjä ja uhritutkimuksia tehdään, koska poliisin tietoon ja sitä kautta viranomaistilastoihin tulee vain pieni osa rikoksista. Jotta nuorten tekemän ja kokeman rikollisuuden määrästä, piirteistä ja kehityksestä voidaan muodostaa oikeasuhtainen kuva, tarvitaan viranomaistilastojen lisäksi kokonaisrikollisuutta mittaavia kyselyitä¹.

Tässä raportissa esitellään uusimman, vuonna 2016 tehdyn nuorisoriikollisuuskyselyn tuloksia ja tarkastellaan nuorten rikoskäyttäytymisen muutoksia vuodesta 1995 lähtien. Teonpiirteiden osalta tarkastellaan nuorten rikoskäyttäytymisen alkoholisidonnaisuutta, sitä, missä määrin nuoret ovat tulleet tekojensa johdosta poliisin tietoon, sekä rikosten motiiveja. Raportissa käsitellään myös nuorten joutumista rikosten uhriksi, uhrikokemusten muutoksia vuodesta 1998 lähtien, sekä nuorten asenteita ja koettua turvallisuuden tunnetta. Tutkimuksen yhdeksännellä luokka-asteella käytetty kyselylomake on esitetty liitteessä 1.

1.1 Kyselyn päivittäminen

Toistettavassa osoitinjärjestelmässä peruskysymykset pidetään samoina mittauksesta toiseen. Jossain määrin ajankohtaistarpeita voidaan kuitenkin huomioida. Vuonna 2016 teko- ja uhrikysymyksiin lisättiin tapahtumapaikkaan ja motiiviin liittyviä tarkentavia vaihtoehtoja. Myös päihteiden käyttöön liittyvien kysymysten osalta lisättiin paikkaan liittyvä tarkentava kysymys. Motiivien osalta tiedusteltiin aiempaa tarkemmin mahdollista rasisista motiiveista. Sähköiseen kiusaamiseen lisättiin tarkentavia kysymyksiä. Seksuaalisen häirinnän osalta lisättiin kokonaan uusi kysymys, jossa kartoitettiin myös toisen nuoren tekemää seksuaalista häirintää. Taustakysymysten osalta tehtiin myös muutamia päivityksiä ja muutoksia. Lisäksi kahteen teko-kysymykseen ja yhteen uhrikysymykseen tehtiin pieni tarkentava muutos².

Kyselylomakkeen lopussa on perinteisesti ollut rikoskäyttäytymisen selittämiseen liittyviä, perustutkimusta palvelevia kysymyksiä, joissa on enemmän vaihtelua kuin rikoskäyttäytymistä koskevissa kysymyksissä. Näissä otettiin tällä mittauskerralla

¹ Itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimusmenetelmästä ks. Kivivuori 2011, Kivivuori & Bernburg 2011.

² Seiniin kirjoittelun ja piirtelyn osalta lisättiin tarkenne, ettei teolla tarkoiteta laillisia graffitiseiniä, moottoriajoneuvon varastamisen osalta lisättiin tarkentaviksi vaihtoehtoiksi myös mönkijä ja moottorikelkka. Uhrikysymyksen osalta tarkentava lisäys koski sähköistä kiusaamista, siihen lisättiin tarkenne muu sosiaalinen media.

huomioon ajankohtaisia tutkimusteemoja kuten yhteiskunnallisten uhkien kokeminen ja suhtautuminen yhteiskunnan pluralisoitumiseen. Kaiken kaikkiaan lomakkeen päivitysten taustalla on pyrkimys tarkempaan ja kattavampaan mittaamiseen sekä nuorille suunnatuissa rikollisuuskyselyissä kansainvälisestikin suuntauksena ollut rikos- ja uhrinäkökulmien integrointi. Huomionarvoista on, että vakiintuneen käytännön mukaan rangaistavaksi säädettyjä tekoja kutsutaan rikoksiksi. Tässä, sekä aiemmissa NRK-raporteissa käytetään yleisesti termiä rikoskäyttäytyminen, joka on hieman laajempi käsite ja se viittaa tässä yhteydessä sekä lakia että alempia normeja rikkovaan, sääntöjenvastaiseen toimintaan. Suurin osa NRK-teoista on kuitenkin lainvastaisia.

1.2 Kyselyn toteuttaminen

Tutkimuksen perusjoukkona ovat koko maan suomenkielisten yläasteiden yhdeksännen luokka-asteen oppilaat. Otannassa arvontayksikkönä oli koulu, ja otosta muodostettaessa varmistettiin eri kuntatyyppien riittävä edustus. Samoin otannassa huomioitiin koulujen koko (*probability proportional to size* -otanta). Analyyseissa käytettiin painotusta, joka huomioi sekä otanta-asetelman että vastauskadon. Otannan ja valmiiden aineistojen painotuksen suoritti Tilastokeskus. Raportissa esitetyt tiedot on laskettu painotetusta aineistosta. Painotus huomioi sekä otanta-asetelman että vastauskadon. Raportin merkitsevyystarkastelut on tehty χ^2 -testillä tai vastaavalla kahden riippumattoman otoksen suhteellisen osuuden testillä. Tämän lisäksi estimaattien luotettavuutta on parannettu huomioimalla vastausten ryvästymisen koulutuksella.

Yhdeksänsien luokkien aineisto kerättiin helmi–toukokuussa. Kysely tehtiin koulutuntien aikana, tietokonehuoneissa, yhteysopettajan ohjeistaessa ja valvoessa tuntia. Kysely toteutettiin käyttäen Unipark ohjelmistoa. Yhteysohjeet oli perehdytetty kyselyaineiston keräämiseen. Oppilaat vastasivat kyselyyn nimettömästi. Tutkimus suoritettiin osana koulun normaalitoimintaa ja vastaaminen perustui oppilaan suostumukseen.

Yhdeksänsien luokkien vastausprosentti oli 79 prosenttia, joka on alhaisin kaikista kyselyjärjestelmän kierroksista. Tosin vuonna 2012 vastausprosentti oli lähes sama (80 %)³.

³ Vuoden 2008 kyselyssä vastausprosentti oli 86 prosenttia.

2 NUORET RIKOSTEN TEKIJÖINÄ⁴

2.1 Riköskäyttäjymisen yleisyys elämän aikana ja kuluneen vuoden aikana

Vuoden 2016 nuorisoriikollisuuskyseily sisälsi kysymyksiä 20 kielletystä tai rikollisesta teosta. Kyseilyssä mukana olevat teot on suunniteltu mittaamaan nuorten kielletyn ja rikollisen käyttäjymisen eri ulottuvuuksia. Vaikka tarkasteltavana olevista teoista käytetään kokonaisuutena yleiskäsitettä riköskäyttäjyminen, eivät kaikki kysytyt teot ole rikoksia. Jokaisen teon kohdalla on kysytty, onko nuori tehnyt koskaan elämänsä aikana kyseistä tekoa, ja onko hän tehnyt teon kyseilyhetkeä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Elämän aikaista tekoihin osallistumista kuvaavat luvut voivat sisältää hyvinkin nuorella iällä tehtyjä tekoja.

Taulukossa 1 on esitetty tiedot siitä, kuinka suuri osa kyseilyyn vastanneista nuorista oli tehnyt kunkin teon vähintään kerran koko elämänsä aikana ja vähintään kerran kyseilyä edeltäneen vuoden aikana³. Niitä nuoria, jotka olivat tehneet teon vuoden aikana, pyydettiin muistelemaan kunkin teon kohdalla viimeisintä tekemäänsä tekoa ja vastaamaan sitä koskeviin jatkokysymyksiin. Teonpiirteitä kuvaavat tulokset perustuvat tuoreimpien tekojen analyysiin.

Lisäksi olemme tarkastelleet poikien ja tyttöjen välisiä eroja⁵. Tulosten kuvailussa nostamme kuitenkin esiin sukupuolen välisen vertailun ainoastaan niiden tekojen osalta, joissa erot tyttöjen ja poikien välillä olivat tilastollisesti merkitsevät.

Vahingonteot. Nuorista ainoastaan 7 prosenttia oli vuoden aikana kirjoitellut tai piirrellyt seiniin, busseihin, pysäkkikatoksiin, ikkunoihin tai muihin vastaaviin paikkoihin. Lähes yhtä harva nuori (6 %) oli vuoden aikana tuhonnut koululle kuuluvaa omaisuutta. Omaisuuden tuhoaminen oli ainoastaan hiukan yleisempää koulun ulkopuolella; näin tehneitä nuoria oli 9 prosenttia. Omaisuuden tuhoaminen koulussa ja sen ulkopuolella oli pojille (koulu 8 % muu omaisuus 12 %) yleisempää kuin tytöille (koulu 4 % muu omaisuus 6 %).

⁴ Raportin merkitsevyytarkastelut on tehty khi²-testillä tai vastaavalla kahden riippumattoman otoksen suhteellisen osuuden testillä. Tämän lisäksi estimaattien luotettavuutta on parannettu huomioimalla vastausten ryvästyminen koulutasolla.

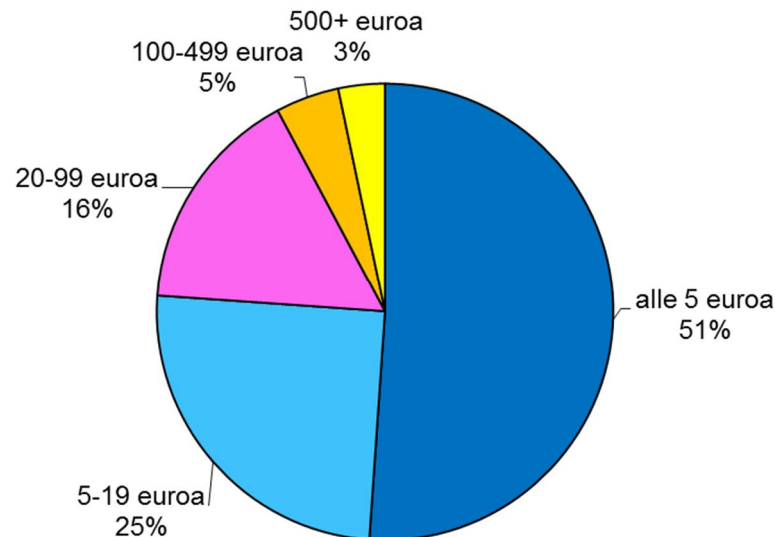
⁵ Kuluneen vuoden aikaista riköskäyttäjymistä koskevat tiedot on esitetty sukupuolittain liitetaulukoissa 1 ja 2.

Taulukko 1 Elämän aikana ja kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, %

	Elämän aikana	95 % luottamusvälit	Viimeisen 12kk aikana	95 % luottamusvälit
luvaton poissaolo koulusta	40	(38,3–42,2)	26	(24,2–27,5)
seiniin piirtely	23	(20,7–24,8)	7	(5,7–7,7)
vahingonteko koulussa	19	(17,5–20,6)	6	(5,3–7,1)
vahingonteko muualla	30	(27,9–31,6)	9	(7,8–9,7)
kaupasta varastaminen	29	(27,1–31,4)	5	(4,4–6,1)
koulusta varastaminen	32	(30,2–34,6)	11	(9,9–13,1)
moottoriajoneuvon varastaminen	2	(1,2–1,9)	1	(0,4–0,8)
muu varkaus	11	(9,8–11,8)	3	(2,4–3,3)
murtautuminen	14	(12,7–15,6)	4	(4,1–5,2)
luvaton verkkolataaminen	65	(62,8–66,8)	25	(22,8–26,2)
koulukiusaaminen	36	(34,0–38,3)	7	(5,9–7,9)
sähköinen kiusaaminen	20	(19,1–21,9)	8	(6,7–8,8)
osallistuminen tappeluun	21	(19,7–22,9)	7	(6,0–7,9)
pahoinpitely	15	(13,2–16,5)	4	(3,7–5,0)
uhkaaminen varastamistarkoituksessa	4	(3,2–4,8)	2	(1,3–2,1)
aseen mukana pitäminen	12	(11,1–13,5)	6	(4,9–6,3)
alkoholin humalajuominen	40	(37,4–41,7)	35	(33,2–37,5)
marih. tai hasiksen käyttö	7	(6,4–8,4)	6	(4,9–6,9)
muun huumeen käyttö ^a	3	(2,4–3,4)	2	(1,4–2,2)
humalassa ajo moottoriajoneuvolla	8	(7,1–9,0)	7	(5,7–7,4)
N	6 061			

^a Kysymyksellä kartoitettiin muiden huumeiden kuin marihuanan ja hasiksen käyttöä. Kuluneen vuoden aikaisista vastauksista on poistettu ne ilmoitukset, joissa kyseessä ei ollut huumausaineeksi luokiteltava aine. Tätä ei ollut mahdollista tehdä koko elämän aikaista käyttöä mittaavan kysymyksen osalta. Onkin todennäköistä, että 3 prosentin osuus sisältää joitakin vastauksia myös aineista, jotka eivät ole olleet huumeita.

Varastaminen ja murtautuminen. Nuorista noin joka kymmenes oli vuoden aikana varastanut koulusta ja ainoastaan 5 prosenttia kaupasta tai kioskista. Kaupasta varastaminen tapahtui useimmin ruokakaupassa (58 % viimeisimmistä tapauksista) tai kioskista (11 %). Varsin pieni osa nuorten tekemistä varkauksista kohdistui hintaviin tuotteisiin (kuvio 1). Viimeisimmistä varkauksista 76 prosentissa varastetun omaisuuden arvo oli alle 20 euroa. Ainostaan kolmessa prosentissa tapauksista varastetun omaisuuden arvo oli vähintään 500 euroa.

Kuvio 1 Kaupasta ja kioskista varastettujen tavaroiden arvo euroina, viimeisimmissä tapauksissa

Moottorijoneuvon varastaminen oli harvinaista, 1 prosenttia kyselyyn vastanneista oli tehnyt teon vuoden aikana. Teko oli pojilla (1 %) yleisempää kuin tytöillä (>1 %). Näissä varkauksissa kohteena oli tyypillisimmin mopo (37 %) tai auto (30 %). Moottorijoneuvojen varkaudet olivat laskeneet yhteen prosenttiin.

Edellä mainittujen varkauksien lisäksi 3 prosenttia nuorista ilmoitti tehneensä muunlaisen varkauden vuoden aikana. Näistä poikien varkaudet (4 %) olivat tyttöjen (2 %) varkauksia yleisempiä. Ilmoitetuista muista varkauksista 36 prosenttia kohdistui nuoren tuteman henkilön omaisuuteen, 27 prosenttia tuntemattoman henkilön omaisuuteen ja 15 prosenttia yrityksen tai yhteisön omaisuuteen⁶. Tapauksista 22 prosenttia oli sellaisia, joissa nuori ei tiennyt kenen omaisuutta hän varasti. Yli puolessa näistä varkauksista vietiin joko rahaa, tupakkaa tai alkoholia.

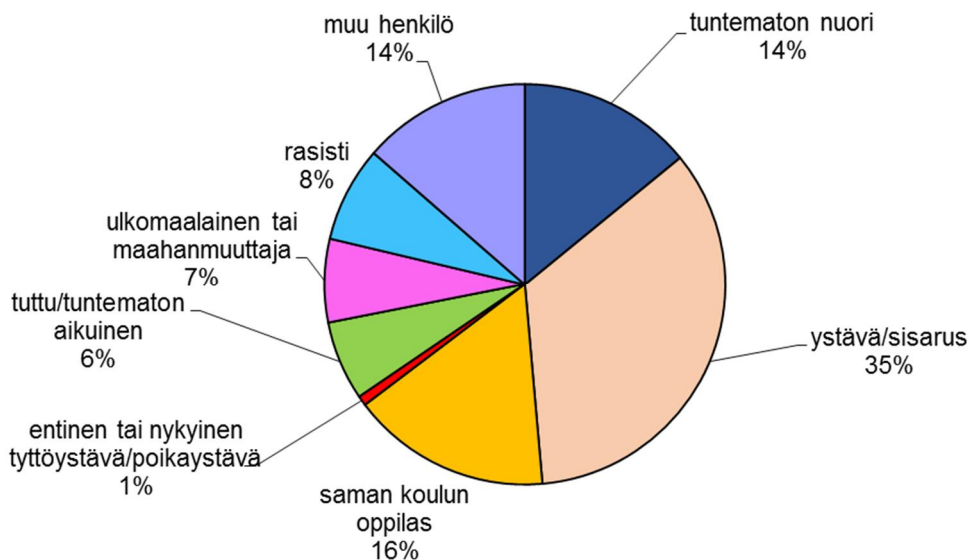
Tutkimuksessa oli myös kysymyksiä luvattomasta verkkolataamisesta. Joka neljäs nuorista oli vuoden aikana ladannut internetistä musiikkia, ohjelmia tai pelejä luvattomasti. Teko oli yleisempää pojille, joista 30 prosenttia oli syyllistynyt tekoon, kun taas kaikista tytöistä 20 prosenttia näin tehnyt. Laittomaan lataamiseen syyllistyneistä 8 prosenttia ilmoitti tekevänsä niin päivittäin tai lähes päivittäin ja 16 prosenttia 1–2 kertaa viikossa. Koko aineistoon suhteutettuna tämä tarkoittaa, että yhdeksäsluokkalaisista nuorista harva, 6 prosenttia lataa luvattomasti verkosta vähintään kerran viikossa.

Nuorista 4 prosenttia ilmoitti murtautuneensa asuntoon rakennukseen tai varastotilaan vuoden aikana. Teko oli jonkin verran yleisempi pojille (5 %) kuin tytöille (3 %). Yli puolessa tapauksista (53 %) kohteena oli autiotalo tai hylätty rakennus. Käytössä olevaan asuntoon murroista kohdistui 10 prosenttia ja kouluun tai kouluun kuuluvaan rakennukseen oli murtautunut 9 prosenttia.

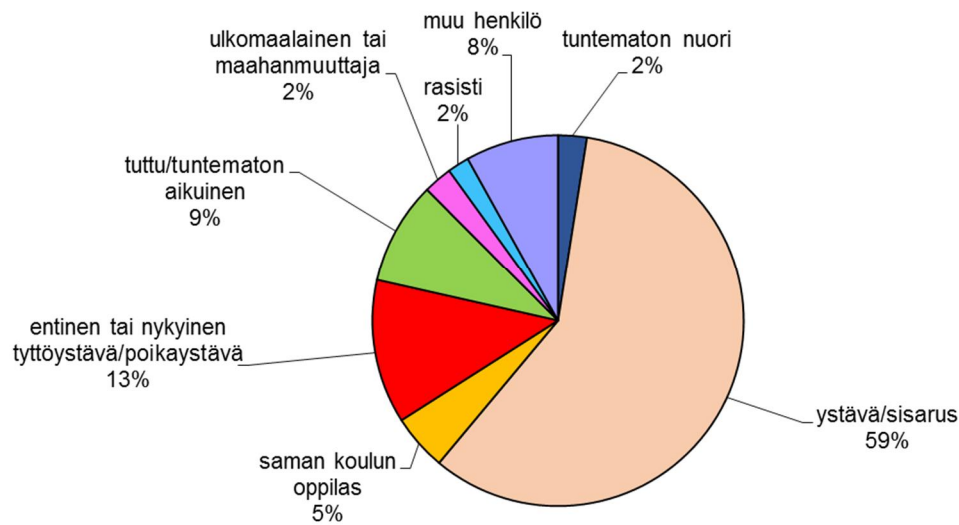
⁶ Koska myymälävarkauksista oli erillinen kysymys, tämä kategoria sisältänee muita kuin vähittäiskaupan yrityksiä.

Väkivalta. Kysely sisälsi useita väkivallan yleisyyttä kartoittavia tekokysymyksiä. Uutena kysymyksenä mukana oli sähköinen kiusaaminen, joka olikin yleisin väkivallan muoto (8 %). Se oli yleisempää poikien (10 %), kuin tyttöjen (6 %) tekemänä. Koulu-kiusaaminen ja osallistuminen tappeluun olivat seuraavaksi yleisin väkivallan muoto, molempien osalta 7 prosenttia nuorista oli syyllistynyt kyseisiin tekoihin kuluneen vuoden aikana. Kiusaamisen oli yleisempää poikien (10 %) kuin tyttöjen (4 %) toimesta. Samoin osallistuminen tappeluun oli yleisempää poikien (10 %) kuin tyttöjen (4 %) toimesta. Koulussa tai koulumatkalla tapahtuva kiusaaminen oli pääosin (74 % tapauksista) henkistä kuten pilkkaamista, haukkumista tai syrjimistä. Kiusaamistapauksista 14 prosenttia sisälsi sekä henkistä että fyysistä kiusaamista ja 13 prosenttia vain fyysistä kiusaamista kuten tönimistä. Tappelutilanteista yli puolet (54 %) oli sellaisia, joista aiheutui vahinkoa ihmisille, omaisuudelle tai molemmille.

Nuorista 4 prosenttia ilmoitti hakanneensa toisen henkilön vuoden aikana. Teot olivat yleisempiä pojilla (6 %) kuin tytöillä (3 %). Suurimmassa osassa tapauksista (73 %) pahoinpitelyn uhri ei tarvinnut hoitoa teon johdosta. Noin joka kymmenes uhri (9 %) joutui lääkäriin tai sairaalaan. Yli puolet (59 %) hakkaamistapauksista kohdistui tekijälle tuttuun nuoreen, 11 prosenttia ennalta tuntemattomaan nuoreen ja 7 prosenttia aikuisen. Uhreista 6 prosenttia oli ulkomaalainen tai maahanmuuttaja, kun taas 6 prosentissa tapauksissa vastaaja luonnehti kohdetta rasistiksi. Kuvioissa 2 ja 3 on sukupuolittain eritelty, kehen hakkaaminen kohdistui. Sekä poikien että tyttöjen uhreina oli useimmin ennalta tuttuja henkilöitä. Poikien uhreissa tuntemattomien henkilöiden osuus on selvästi tyttöjä suurempi, kun taas tyttöjen väkivalta kohdistui poikia selvästi useammin sisaruksiin ja ystäviin. Huomioitavaa on myös, että tyttöjen osalta entinen kumppani oli viimeisin uhri 13 prosentin osalta, kun taas pojista näin oli ainoastaan yhden prosentin osalta.

Kuvio 2 Hakkaamisen uhri **poikien** tekemissä pahoinpitelytapauksissa, % viimeisimmistä tapauksista

Kuvio 3 Hakkaamisen uhri **tyttöjen** tekemissä pahoinpitelytapauksissa, % viimeisimmistä tapauksista

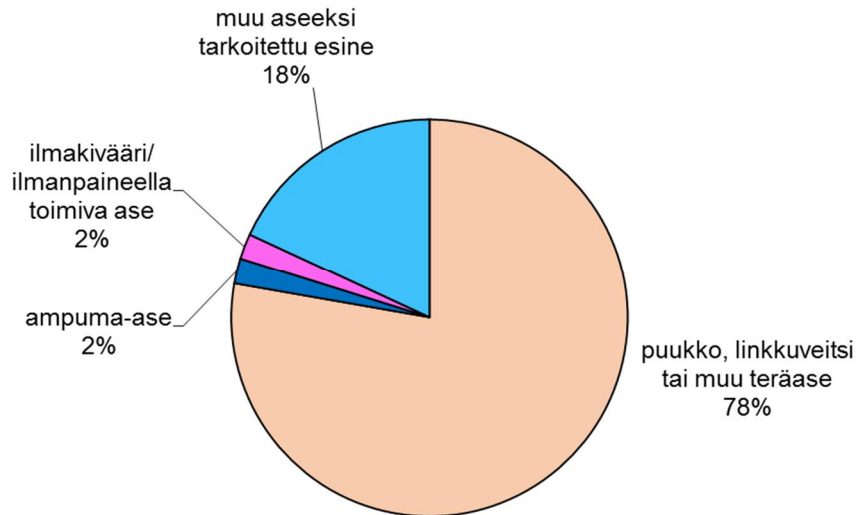
Taulukossa 2 on esitetty edellä tarkasteltujen väkivallantekeijien (kiusaaminen, tappeleluun osallistuminen ja pahoinpitely) osalta joidenkin teonpiirteiden kehitystä vuodesta 2001 lähtien. Koulukiusaamisessa niiden tapausten osuus, jotka sisälsivät fyysistä kimppuun käymistä, on viiden viimeisen kyselyn aikana vähentynyt noin kolmannekselta (32 %) neljännekseen (26 %). Vuosien 2008, 2012 ja 2016 välillä ei tosin ole enää havaittavissa muutoksia. Vahinkoja aiheuttaneiden tappeluiden osuus on jatkanut laskuaan. Pahoinpitelyn uhreissa hoitoa tarvitsevien uhrien prosenttiosuus on vuonna 2016 pysynyt samana kuin vuonna 2012. Väkivallan vahingoittavuuden ja rikosvahinkojen näkökulmasta nuorten väkivalta ei näytä näiden tulosten valossa ainakaan vakavoituneen 2000-luvun aikana.

Taulukko 2 Väkivallan teonpiirteiden kehitys 2001–2016, % viimeisimmistä tapauksista

	2001	2004	2008	2012	2016
Koulukiusaaminen sisälsi fyysistä kiusaamista	32	32	27	26	26
Tappelemisesta aiheutui vahinkoa ihmisille ja/tai omaisuudelle	47	53	54	47	42
Pahoinpitelyn uhri tarvitsi ensiapua	11	11	16	9	9
Pahoinpitelyn uhri joutui lääkäriin tai sairaalaan	11	14	9	9	9

Kyselyssä kartoitettiin myös aseiden mukana pitämistä. Kyselyyn vastanneista nuorista 6 prosenttia oli pitänyt aseita tai aseiksi tarkoitettuja esineitä mukana ainakin kerran vuoden aikana. Teko oli yleisempää pojilla (9 %) kuin tytöillä (2 %). Tyypillisimmin – 78 prosentissa tapauksista – ase oli puukko, linkkuveitsi tai muu teräase.

Kaksi prosenttia aseista oli varsinaisia ampuma-aseita⁷ ja 2 prosenttia ilmakivääri tai vastaava (kuvio 4). Tuoreimmista tapauksista 41 prosenttia oli sellaisia, joissa nuori oli tuonut mukanaan pitämänsä aseensa kouluun. Asetta mukana pitäneistä nuorista 47 prosenttia ilmoitti, että ase oli heillä mukana itsepuolustustarkoituksessa kun taas 4 prosenttia oli pitänyt asetta mukanaan käyttääkseen sitä jotakin henkilöä tai ihmisryhmää vastaan.

Kuvio 4 Nuorten mukanaan pitämien aseiden tyyppi, % viimeisimmistä tapauksista

Yksi kyselyn harvinaisimmista teoista oli uhkaamalla varastaminen. Ainoastaan kaksi prosenttia nuorista kertoi vuoden aikana uhanneensa toista ihmistä hakkaamisella tai aseella saadakseen tältä rahaa tai jonkin arvokkaan esineen.

Kaikki väkivaltateot olivat pojille selvästi yleisempiä kuin tytöille. Suurin ero on aseensa mukanaan pitämisen osalta. Kaikista kyselyyn vastanneista pojista 9 prosenttia ilmoitti pitäneensä asetta mukana kuluneen vuoden aikana ja vastaava osuus tytöistä oli 2 prosenttia.

Päihteisiin liittyvät teot. Yhdeksäsluokkalaisista nuorista enää 35 prosenttia oli vuoden aikana vähintään kerran juonut alkoholia niin, että koki olevansa humalassa.

Marihuanaa tai hasista vuoden aikana kokeilleita tai käyttäneitä oli 6 prosenttia. Käyttö oli yleisempää pojilla (7 %) kuin tytöillä (5 %). Yleisimmin (80 % tapauksista) kyseessä oli marihuana. Hasista oli käytetty 10 prosentissa tuoreimmista tapauksista ja 10 prosentissa tapauksia nuori ei tiennyt kummasta aineesta oli kysymys. Muita huumeita kuin marihuanaa ja hasista ilmoitti vuoden aikana kokeilleensa 2 prosenttia nuorista.

Kyselyä edeltäneen vuoden aikana humalassa moottoriajoneuvoa ajaneita nuoria oli 7 prosenttia.

Luvaton poissaolo koulusta. Edellä mainittujen tekoryhmien lisäksi tutkimuksessa kysyttiin, oliko nuori ollut poissa koulusta kokonaisen koulupäivän ajan ilman koulun hyväksymää syytä. Nuorista 26 prosenttia ilmoitti tehneensä näin kuluneen vuoden aikana.

⁷ Tämä tarkoittaa, että kaikista kyselyyn vastanneista nuorista 0,1 prosenttia oli kuluneen vuoden aikana pitänyt ampuma-asetta mukanaan.

2.2 Rikoskäyttäytymisen yleisyys 1995–2016

Seuraavassa tarkastellaan nuorten rikoskäyttäytymisen kehitystä niiden kyselyssä mukana olevien tekojen osalta, joista on kysyty vähintään kahdella viimeisimmällä kyselykierroksella. Suurin osa vertailtavista teoista on ollut mukana jo vuodesta 1995 (taulukko 3).⁸

Vuoden 2016 osalta voidaan todeta tapahtuneen merkittäviä muutoksia verrattuna edelliseen, vuoden 2012 mittaukseen kaikkien tekotyyppien osalta. Monen tekotyypin osalta yleisyys on vähintäänkin puolittunut. Näin suuret muutokset rikoskäyttäytymisen osalta ovat olleet hyvin harvinaisia nuorisorikollisuuskyselyjen kattamalla ajanjaksolla. Lähin vertailukohta löytyy aivan mittausten alusta, jaksolta 1995–2001, jolloin havaittiin verraten voimakas omaisuusrikosten väheneminen.

Kenties kaikkein huomionarvoisin muutos liittyy koulukiusaamiseen, joka on tipunut 21 prosentista vuonna 2012 enää 7 prosenttiin vuoden 2016 osalta. Tämä tarkoittaa sitä, että koulukiusaaminen on vähentynyt tekojen osalta yhteen kolmasosaan neljän vuoden takaisesta. Toinen erityisen merkittävä muutos on luvattoman verkkolataamisen yleisyyden romahtaminen 71 prosentista ainoastaan 25 prosenttiin vuonna 2016. Näiden lisäksi muun muassa luvaton poissaolo on vähentynyt 14 prosenttiyksikköä.

Muiden tekotyyppien osalta seiniin piirtely oli laskenut 7 prosenttiin, vahingonteko koulussa 6 prosenttiin ja muualla 7 prosenttiin. Varastamisen osalta kaupasta tai kioskista varastaminen oli puolittunut 5 prosenttiin, koulusta varastaminen oli laskenut 11 prosenttiin ja murtautuminen 4 prosenttiin. Tappeluun osallistuneita oli 7 prosenttia, pahoinpitelyyn syyllistyneitä 4 prosenttia ja uhkaamalla varastaneita 2 prosenttia. Aseen mukanaan kantaminen oli laskenut 6 prosenttiin.

Päihteiden osalta enää 35 prosenttia nuorista oli juonut itsensä humalaan kuluneen vuoden aikana. Marihuanaa tai hasista oli käyttänyt 6 prosenttia nuorista, muun huumeen käyttäjiä oli puolet vähemmän edelliseen mittaukseen verrattuna, 2 prosenttia. Moottoriajoneuvon ajo humalassa oli sen sijaan lähes puolittunut 7 prosenttiin.

⁸ Vastaavat kuluneen vuoden aikaista rikoskäyttäytymistä koskevat aikasarjat on esitetty supupuolittain liitetaulukoissa 1 ja 2.

Taulukko 3 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, %

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016 ^c
luvaton poissaolo koulusta ^a	[46	42	43]	39	38	41	40	26*
seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12	16	7*
vahingonteko koulussa	14	13	11	9	9	9	15	6*
vahingonteko muualla	20	16	14	10	11	11	20	9*
kaupasta/kioskista varastaminen	15	19	15	12	10	10	10	5*
koulusta varastaminen	30	27	21	19	17	15	20	11*
murtautuminen	8	7	4*
luvaton verkkolataaminen	69	71	25*
koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21	21	7*
osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11	11	7*
pahoinpitely	8	7	6	8	6	6	6	4*
uhkaamalla varastaminen	1	3	2*
aseen mukana kantaminen							9	6*
Alkoholin humalajuominen							51	35*
marihuanan/hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6	9	6*
muun huumeen käyttö ^b	[1	1	2]	4	2*
humalassa ajo moottoriajoneuvolla	16	16	16	13	14	15	13	7*
N	1 195	4 204	4 503	4 347	5 142	5 826	4 855	6 061

a) Kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat kysymyksen sanamuodon muutokseen, poikkiviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa siirtymään paperilomakkeista verkkopohjaiseen kyselyyn. b) Viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuanan/hasikseen tai lääkkeisiin. c) $*=p<.05$ (vuosien 2012 ja 2016 ero tilastollisesti merkitsevä).

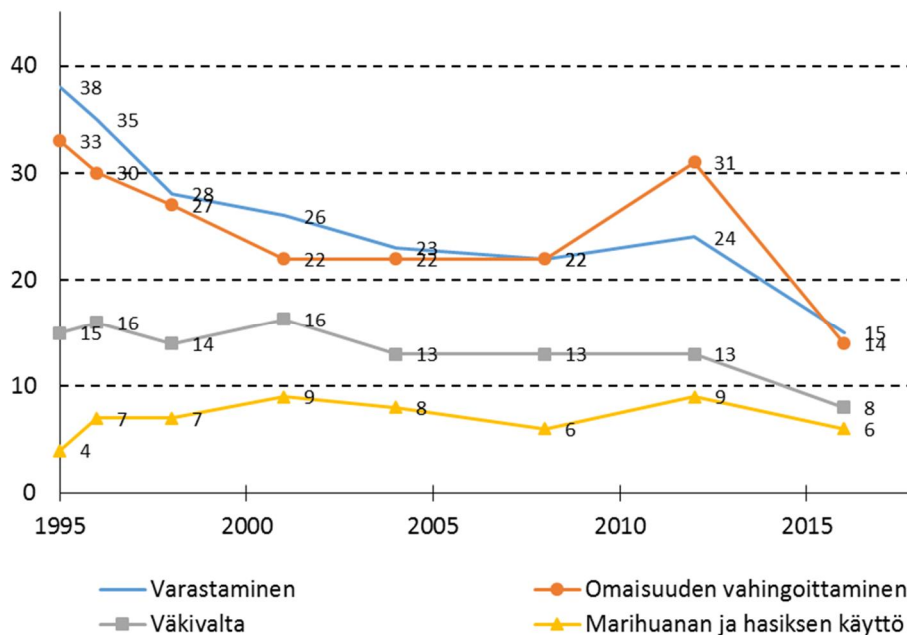
Koska nyt havaitut muutokset ovat suuria, on paikallaan tarkastella muiden tietolähteiden antamaa kuvaa. Kouluterveyskyselyn tulokset osoittavat samansuuntaisen kehityksen esimerkiksi viikoittaisen koulukiusaamisen osalta (Kouluterveyskyselyt 2006/2007–2015), joiden osalta kiusaamisen määrä oli puolittunut kuluneen viiden vuoden aikana. Hyvin samansuuntainen havainto on tehty ESPAD-tutkimuksessa, jonka tulokset osoittavat, että niiden nuorten osuus, jotka eivät ole käyttäneet lainkaan alkoholia, on selvästi kasvussa varsinkin vuosien 2011–2015 välillä (Raitala, Huhtala & Miekka 2015). Vaikka poliisin tilastoima rikollisuus heijastaa myös sosiaalisen kontrollin tehoa eikä pelkästään rikoskäyttäytymistä, senkin pohjalta voidaan havaita nyt havaitun kaltaisia muutoksia. Esimerkiksi varkausrikoksiin syyllistyneiden määrät alle 15-vuotiaiden osalta ovat laskeneet selvästi vuodesta 2011 lähtien (Näsi & Tanskanen 2016). Kaiken kaikkiaan eri tietolähteet näyttäisivät antavan samankaltaisen kuvan nuorten rikoskäyttäytymisen kehityksestä.

2.3 Yleiskuva keskeisten rikostyyppien kehityksestä

Riköskäyttäytymisen muutoksia voidaan havainnollistaa tarkastelemalla keskeisiä rikoslajeja – varastamista, vahingontekoja, väkivaltaa ja huumaavien aineiden käyttöä – kokonaisuuksina (kuvio 5). Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely. Huumausaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö.

Varastaminen on harvinaistunut varsin systemaattisesti, vuoden 2012 mittausta lukuun ottamatta, jolloin se kääntyi hetkellisesti lievään nousuun. Vuoden 2016 mittauksen osalta voidaan jälleen havaita varsin voimakas laskeva trendi. 1990-luvun lopun mittauksiin verrattuna varastamiseen syyllistyneiden nuorten määrä on puolittunut.

Vahingontekoihin syyllistyneiden määrän osalta oli nähtävissä voimakasta kasvua vuoden 2012 mittauksessa, mutta vuoden 2016 mittauksessa vahingontekoihin syyllistyneiden määrä on jälleen selkeästi laskeutunut ja on nyt alhaisimmillaan koko mittaushistoriassa. Muutos näkyy kaikissa kolmessa kysytyssä tekotyypissä (ks. taulukko 3 edellä). Sama muutos on havaittavissa poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten osalta (Näsi & Tanskanen, 2016).

Kuvio 5 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita 1995–2016, %

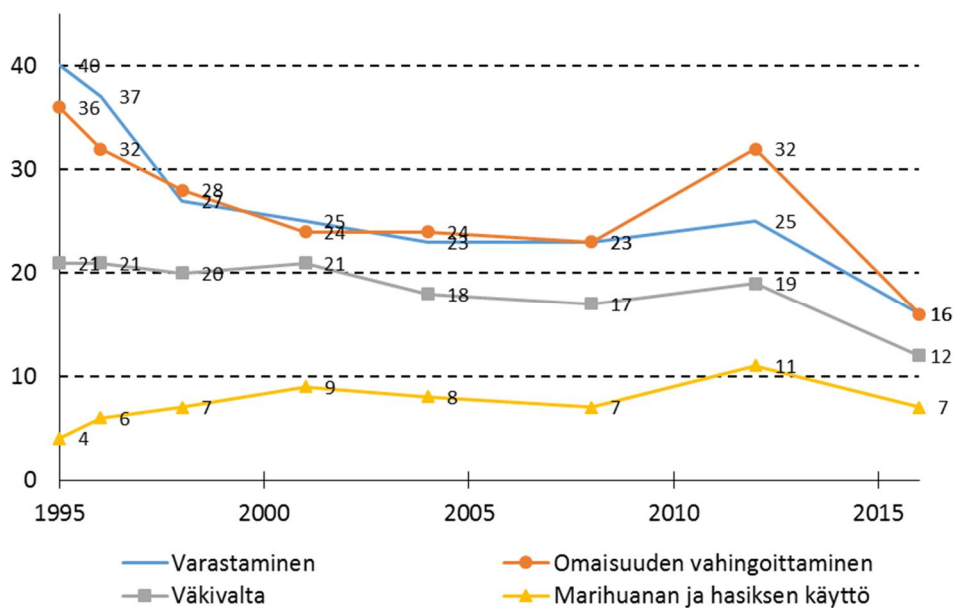
Väkivallan yleisyys pysyi kolmella edellisellä mittauskierroksella samalla tasolla, mutta kääntyi nyt selkeästi laskuun. Väkivallan taso on pysynyt aikaisemmissa mittauksessa suhteellisen vakaana, mutta tuorein mittaus viittaa väkivallan harvinaistumiseen tutkitussa ikäryhmässä.

Marihuanan ja hasiksen käyttö lisääntyi 1990-luvun loppupuolella, jonka jälkeen kehitys kääntyi laskuun. Vuoden 2012 kysely osoitti kuitenkin yleistymistä näiden mietojen huumeiden käytössä, mutta vuoden 2016 kysely paljastaa, että käytön suhteen on palattu takaisin vuoden 2008 tasolle.

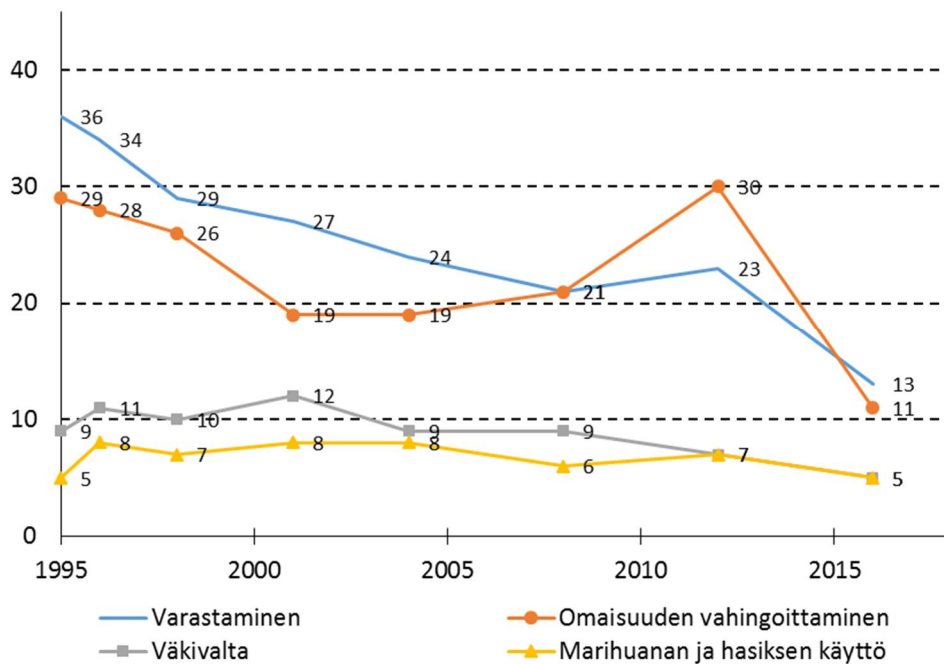
Kuvioissa 6 ja 7 tarkastellaan erikseen tyttöjen ja poikien rikoskäyttäytymisen yleisyydessä tapahtuneita tasomuutoksia. Omaisuusrikosten eli varkauksien ja vahingontekojen kehityssuunnan osalta viimeisimmässä mittauksessa havaitaan vahingontekojen selvä väheneminen molemmilla sukupuolilla.

Väkivallan taso on molemmilla sukupuolilla pysynyt melko vakaana koko mittaushistorian ajan. Tyttöjen kohdalla voidaan havaita väkivaltaisen käyttäytymisen harvinaistuneen jonkin verran 2000-luvun aikana, mutta varsinkin poikien väkivallan taso kääntyi selkeään laskuun.

Poikien kohdalla marihuanan ja hasiksen käyttö yleistyi 1990-luvun lopulla, mutta kääntyi laskuun 2000-luvun alussa. Vuonna 2012 mietojen huumeiden käyttö oli pojilla kuitenkin selvästi yleistynyt, mutta vuoden 2016 kyselyssä niiden käyttö on jälleen kääntynyt laskuun. Muutokset tyttöjen marihuanan ja hasiksen käytön yleisyydessä ovat olleet varsin vähäisiä.

Kuvio 6 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita **poikia** 1995–2016, %

Kuvio 7 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita **tyttöjä** 1995–2016, %

2.4 Riköskäyttäjymisen laaja-alaisuus

Riköskäyttäjymisen laaja-alaisuutta kuvaavassa tarkastelussa nuoret on jaettu neljään ryhmään sen mukaan, kuinka moneen erityyppiseen rikostekoon he ovat kuluneen vuoden aikana osallistuneet. Tässä analyysissä ovat mukana ne 10 tekoa, jotka on kysytty täysin identtisesti vuosien 1995–2016 mittauksissa. Teot ovat: seiniin piirtely (1), vahingonteko koulussa (2) ja muualla (3), kaupasta (4) ja koulusta (5) varastaminen, koulukiusaaminen (6), osallistuminen tappeluun (7), pahoinpity (8), marihuanan/hasiksen käyttö (9) sekä humalassa moottoriajoneuvolla ajaminen (10).

Vuonna 2016 nuorista 69 prosenttia ei ollut tehnyt yhtäkään kymmenestä edellä mainitusta teosta vuoden aikana (taulukko 4). Kasvua vuoden 2012 mittaukseen on huomattavasti, 20 prosenttiyksikköä. Kun aikasarjaa tarkastellaan vuodesta 1995 asti, havaitaan kuinka merkittävästä muutoksesta rikoksista pidättäytyneiden nuorten osuudessa on tapahtunut viimeisimmän mittauksen osalta.

Taulukko 4 Riköskäyttäjymisen laajuus 1995–2016, 15–16-vuotiaista (%)

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016
ei osallistunut	40	43	48	52	54	52	49	69
1–2 tekotyyppiä	34	32	32	31	30	31	30	21
3–5 tekotyyppiä	19	18	16	14	12	13	15	7
yli 5 tekotyyppiä	6	7	5	4	4	4	6	2

a) lomakkeen poikkiviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa siirtymään paperilomakkeista verkkopohjaiseen kyselyyn

Vähintään yhden teon vuoden aikana tehneitä nuoria oli vuonna 2016 enää 31 prosenttia. Kun tarkastellaan rikoskäyttäytymisen laajuutta, havaitaan että noin joka viides (21 %) nuorista oli tehnyt 1–2 eri tekoryhmään kuuluvaa tekoa vuoden aikana. Nuorten määrä oli yli puolittunut (7 %) niiden osalta, jotka olivat tehneet 3–5 eri tekoryhmän tekoa. Niitä nuoria, jotka olivat tehneet vähintään kuusi kymmenestä mukana olevasta teosta, oli ainoastaan 2 prosenttia. Näitä kaikkein laaja-alaisimmin rikoskäyttäytymiseen osallistuneita nuoria oli vuonna 2016 selvästi vähiten koko mittaushistorian aikana.

Sukupuolittainen tarkastelu osoittaa, että teoista pidättäytyneiden osuuden lasku on hieman voimakkaampaa tyttöjen osalta kuin poikien (liitetaulukot 3 ja 4). Vuonna 2016 pojista 64 prosenttia ja tytöistä 74 prosenttia ei ollut osallistunut yhteenkään 10 teosta kuluneen vuoden aikana. Yhteen tai kahteen tekotyyppiin osallistuneita tyttöjä oli 19 prosenttia ja poikia 24 prosenttia. Kolmeen tai sitä useampaan tekotyyppiin osallistuneiden poikien osuus oli enää 12 prosenttia ja tyttöjen enää 7 prosenttia. Aktiivinen rikoskäyttäytyminen oli siis pojille jonkin verran yleisempää kuin tytöille.

Nuorisoriikollisuuskyselyiden tulokset osoittavat, että nuorten rikoskäyttäytyminen harvinaistui jaksolla 1995–2004. Kehitys johtui tuolloin varastamisen ja vahingontekojen harvinaistumisesta. Tämän jälkeen kehitys oli suhteellisen vakaata. Tuoreimmassa mittauksessa 2016 nähdään rikoskäyttäytymisen kääntyneen jälleen uuteen laskuun. Varastamiseen ja vahingontekoon osallistuneiden osuus on laskenut. Niiden osalta onkin silmämääräisesti mahdollista jopa arvioida, että vuoden 2012 mittaus muodostaa poikkeaman pitkään, välillä jyrkkään ja välillä loivaan, laskusuuntaan.

Tuoreimman mittauksen osoittama rikoskäyttäytymiseen osallistumisen harvinaistuminen poikkeaa 1990-luvun lopun laskuvaiheesta siinä olennaisessa suhteessa, että nyt myös väkivaltaan (tappeluun ja pahoinpitelyyn) osallistuminen on harvinaistunut.

Pääsääntöisesti samankaltaista kehitystä havaitaan tarkasteltaessa sekä koulu-terveyskyselyiden, että ESPAD-kyselyiden tuloksia. Lisäksi poliisin rikostilastoja tarkasteltaessa voidaan havaita samanlainen kehitys.

2.5 Alkoholin osuus teoissa

Vuonna 2004 nuorisoriikollisuuskyselyyn lisättiin ensimmäisen kerran kysymyksiä nuorten rikoskäyttäytymisen alkoholisidonnaisuudesta. Myös vuosien 2008, 2012 ja 2016 nuorisoriikollisuuskyselyssä nuoria pyydettiin kertomaan joidenkin tekojen osalta, olivatko he olleet viimeksi tapahtuneella tekokerralla alkoholin vaikutuksen alaisena.

Taulukossa 5 on tarkasteltu viimeisimpien kuluneen vuoden aikana tehtyjen tekojen alkoholisidonnaisuutta. Taulukosta ilmenee, kuinka suuri osa teon tehneistä oli viimeisellä tekokerralla ollut humalassa tai vähintään hieman alkoholin vaikutuksen alaisena.

Taulukko 5 Alkoholin vaikutuksen alaisena teon tehneitä 2004–2016, % viimeisimmistä tapauksista

	2004	2008	2012	2016
vahingonteko	49	40	25	20
kaupasta tai kioskista varastaminen	11	5	10	9
murtautuminen	..	32	34	21
koulukiusaaminen	8	4	5	4
osallistuminen tappeluun	65	55	40	23
pahoinpitely	57	41	34	21
uhkaamalla varastaminen	..	16	24	14

a) lomakkeen poikkiviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa siirtymään paperilomakkeista verkkopohjaiseen kyselyyn

Useiden tekojen kohdalla alkoholisidonnaisuudessa on tapahtunut selkeitä muutoksia. Vahingontekojen, tappeluun osallistumisen ja pahoinpitelyiden alkoholisidonnaisuus on vähentynyt selvästi vuodesta 2004. Kun vuonna 2004 lähes puolet (49 %) koulun ulkopuolella vahingontekojen tehneistä ilmoitti olleensa viimeisellä tekokerralla alkoholin vaikutuksen alaisena, vuonna 2016 päihtyneenä olleita oli enää joka viides (20 %). Samalla ajanjaksolla tappeluiden alkoholisidonnaisuus laski 65 prosentista enää 23 prosenttiin ja pahoinpitelyiden 57 prosentista enää 21 prosenttiin.

Murtautumisen ja uhkaamalla varastamisen alkoholisidonnaisuutta on tarkasteltu aiemmin vuosina 2008, 2012 ja nyt 2016. Murtautumisen alkoholisidonnaisuus on uusimmassa mittauksessa laskenut selvästi, 21 prosenttiin. Uhkaamalla varastamisessa teon päihtyneenä tehneiden osuus oli vuoden 2008 mittauksessa 16 prosenttia ja neljä vuotta myöhemmin 24 prosenttia. Viimeisimmässä mittauksessa se on laskenut 14 prosenttiin. Uhkaamalla varastaminen on muita tarkasteltuja tekoja harvinaisempi, joten teonpiirretarkastelu nojaa pienempään tapausmäärään.

Tässä tarkastelluista teoista vähiten alkoholisidonnaisia ovat koulukiusaaminen ja kaupasta varastaminen. Päihtyneenä tehtyjen tekojen osuus on pysynyt 4–11 prosentin välillä vuosina 2004–2016.

Kokonaisuutena tarkastellen näyttää, että nuorten rikoskäyttäytymisen alkoholisidonnaisuus on entisestään vähentynyt viime vuosien aikana. Tulokseen saattaa vaikuttaa se, että nuorten päihteiden käyttöä mittaavien tutkimusten mukaan myös nuorten alkoholinkäyttö on vähentynyt. Laajat päihdekyselyt osoittavat, että nuorten humalajuominen sekä usein alkoholia käyttävien nuorten osuus on laskenut 2000-luvun alusta lähtien (Kouluterveyskyselyt; Raitasalo ym. 2012).

2.6 Vihamotiivi

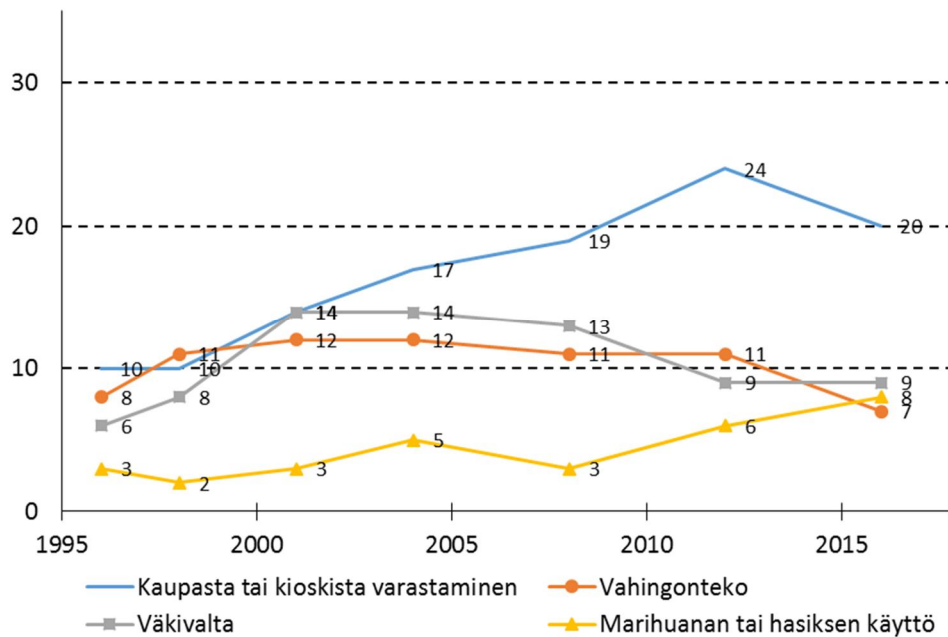
Vuoden 2016 kyselyssä tekijöiden motiivin osalta tiedusteltiin laajemmin mahdollisia vihamotiiveja (taulukko 6.). Niiltä, jotka ilmoittivat tehneensä teon kuluneen vuoden aikana, kysyttiin vielä erikseen, oliko tuoreimman teon motiivina ollut joku seuraavista; uhrin kieli, ihonväri, uskonto, kansallinen tausta, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuneisuus tai yhteiskunnalliset mielipiteet. Vastaajat saattoivat valita yhden tai useamman näistä motiiveista teolleen. Vihamotiivi ei ollut kovinkaan yleinen eri tekojen osalta, yleisintä se oli tappeluun osallistumisen motiivina ja kaikkein vähäisin omaisuuden vahingoittamisen motiivina. Voidaan myös havaita, että eri tekotyyppien osalta vihamotiivit ovat hieman erilaiset. Sähköisessä ympäristössä mielipiteiden rooli nousi esiin, kun taas etenkin uhrin ihonväri korostui muiden tekojen motiivina.

Taulukko 6 Vihamotiivit kaikkien tekijöiden osalta 12 kk aikana (%)

	Omaisuu- den vahin- goittaminen	Kiusaa- minen	Sähköi- nen kiu- saami- nen	Tappe- luun osal- listuminen	Pahoin- pitely
kielesi	2	3	2	5	2
ihonvärisi	3	5	5	8	6
uskontosi	2	3	3	5	2
kansallinen taustasi	2	4	3	5	3
yhteiskunnalliset mielipiteesi	2	4	5	4	3
sukupuolesi	1	1	4	1	4
seksuaalinen suuntautuneisuutesi	2	5	4	3	1

2.7 Poliisin tietoon tuleminen

Nuorten kohtaamaa poliisikontrollia ja piilorikollisuuden osuutta nuorten rikoksissa on vuoden 1996 kyselystä lähtien tarkasteltu kysymällä, onko nuori tullut tekemiensä tekojen johdosta poliisin tietoon. Kuviossa 8 on tarkasteltu poliisin tietoon tulon todennäköisyyttä jaksolla 1996–2016. Päähavainto on, että nuoret tulevat verrattain harvoin poliisin tietoon tekemiensä tekojen johdosta. Tässä tarkasteltujen tekojen osalta todennäköisyys on suurin myymälävarkauksien kohdalla. Tätä selittää myymälöiden tekninen ja muu valvonta. Vaikka viidennes myymälävarkauteen syyllistyneistä on tullut siitä poliisin tietoon, suuri osa on välttynyt viranomaiskontaktilta. Yleisesti pätee, että suurin osa nuorten rikollisuudesta onkin siis piilorikollisuutta, joka ei näy viranomaistilastoissa.

Kuvio 8 Poliisin tietoon tulleiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2016, %

Muutokset poliisin tietoon tulemisen todennäköisyydessä vuosien 1996 ja 2016 välisenä aikana vaihtelevat tekolajeittain. Tietoon tulemisen todennäköisyys on 2000-luvulla lisääntynyt kaupasta ja kioskista varastamisessa. Kun vuonna 1996 myymälävarkauden tehneestä nuorista 10 prosenttia oli tullut tekonsa johdosta poliisin tietoon, vastaava luku vuonna 2016 oli 20 prosenttia. On ennenaikaista sanoa, onko poliisikontrollin teho alkanut laskea; isossa kuvassa kiinni jäämisen todennäköisyys on edelleen selvästi korkeammalla tasolla kuin 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa.

Vahingontekojen kohdalla poliisin tietoon tulleiden osuus on aiemmin, ensimmäistä mittausta lukuun ottamatta, pysynyt varsin tasaisena. Kuitenkin vuoden 2016 osalta poliisin tietoon tulleiden osuus on vähentynyt, ollen enää 7 prosenttia. Marihuanan ja hasiksen käytön kohdalla poliisin tietoon tulleiden osuus on ollut kasvussa vuodesta 2008 lähtien, ollen 2016 mittauksessa 8 prosenttia. Väkivallan osalta poliisin tietoon tuleminen yleistyi 2000-luvun taiteessa. Tuoreimmista mittauksista tietoon tulleiden osuus on pysynyt lähellä 1990-luvun lopun tasoa.

3 NUORET RIKOSTEN UHREINA

3.1 Uhrikokemusten yleisyys elämän aikana ja kuluneen vuoden aikana

Nuorisoriollisuuskyselyissä on mitattu vuodesta 1998 lähtien nuorten joutumista rikosten uhreiksi. Vuonna 2016 mukaan otettiin yksi uusi uhrikokemuksen muoto, toisen nuoren tekemä seksuaalinen häirintä, joten kyselyssä on nyt mukana 11 erilaista uhrikokemusta vahingonteosta ja varastamisesta erityyppisiin väkivallan muotoihin. Taulukossa 7 näkyy uhrikokemusten yleisyys nuorten keskuudessa. Jokaisen teon osalta on kysytty, onko teko kohdistunut nuoreen (a) joskus hänen elämänsä aikana ja (b) viimeisen vuoden aikana. Samoin kuin rikoskäyttäytymistä kartoittavissa kysymyksissä, myös uhrikokemusten osalta niitä nuoria, jotka olivat kokeneet tapahtuman vuoden aikana, pyydettiin muistelemaan kunkin teon kohdalla viimeisintä tapausta ja vastaamaan sitä koskeviin jatkokysymyksiin. Lisäksi olemme tarkastelleet poikien ja tyttöjen välisiä eroja uhrikokemusten osalta. Tulosten kuvailussa nostamme kuitenkin esiin sukupuolen välisen vertailun ainoastaan niiden uhrikokemusten osalta, joissa erot tyttöjen ja poikien välillä olivat tilastollisesti merkitsevät.

Varkaudet ja vahingonteot. Yleisimpiä uhrikokemuksia nuorille olivat heidän omaisuuteensa kohdistuneet vahingonteot ja varkaudet, sekä sähköinen kiusaaminen. Viimeisen vuoden aikana 15 prosentilta nuorista oli tuhottu omaisuutta. Pojat (18 %) joutuivat omaisuuden tuhoamisen uhriksi tyttöjä (11 %) useammin. Samoin 15 prosentilta nuorista oli varastettu omaisuutta. Pojat joutuivat hieman yleisimmin varkauden uhriksi (16 % pojista ja 14 % tytöistä).

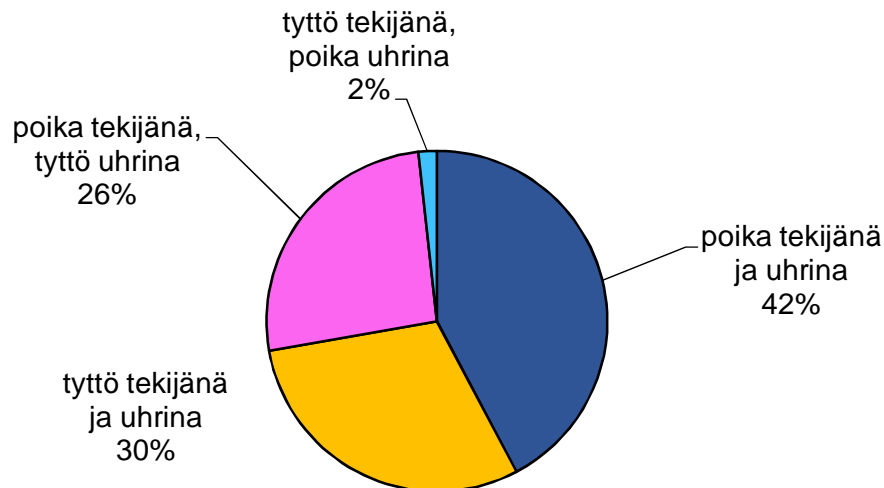
Nuorista 4 prosenttia (pojista 6 % ja tytöistä 3 %) ilmoitti, että vuoden aikana heiltä oli varastettu tai yritetty varastaa jotain käyttämällä tilanteessa väkivaltaa tai sillä uhkailua. Tapauksista 33 prosenttia oli sellaisia, että nuorelta onnistuttiin varastamaan omaisuutta. Muissa tapauksissa teko jäi yritykseksi.

Taulukko 7 Elämän aikana ja kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen ainakin kerran kokeneita, %

	Elämän aikana	95 % luottamusvälit	Viimeisen 12kk aikana	95 % luottamusvälit
omaisuuden vahingoittaminen	45	(43,2–47,7)	15	(13,2–16,1)
varastaminen	49	(46,4–50,6)	15	(13,7–16,4)
uhkaamalla varastaminen	12	(11,0–13,2)	4	(3,5–4,8)
kiusaaminen	45	(43,0–47,0)	9	(7,5–9,6)
sähköinen kiusaaminen	31	(28,9–32,3)	15	(13,4–15,8)
uhkailu	36	(33,8–37,7)	13	(12,0–14,3)
fyysinen väkivalta	29	(27,0–31,0)	10	(9,2–11,2)
vanhempien kuritusväkivalta	29	(26,8–30,2)	5	(4,0–5,2)
etnisyyteen tai mielipiteisiin perustuva uhkailu tai väkivalta ^{a)}	10	(8,6–10,9)	4	(3,6–5,1)
toisen nuoren tekemä seksuaalinen häirintä	13	(11,8–14,6)	8	(7,1–9,3)
aikuisen tekemä seksuaalinen häirintä	10	(8,5–10,7)	6	(5,4–7,1)
N	6 061			

^{a)} uhkailtu tai kohdistettu väkivaltaa kielen, ihonvärin, uskonnon tai yhteiskunnallisen mielipiteen vuoksi

Kiusaaminen ja uhkailu. Perinteisen kiusaamisen uhriksi oli joutunut 9 prosenttia nuorista, kun taas sähköisen kiusaamisen uhriksi oli joutunut 15 prosenttia nuorista. Kiusaaminen näyttääkin siirtyneen entistä enemmän sähköiseen ympäristöön. Perinteisen kiusaamisen uhriksi joutumisen osalta tyttöjen ja poikien välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, sen sijaan sähköisen kiusaamisen osalta tytöt (16 %) olivat poikia (13 %) yleisemmin uhreja. Perinteisen kiusaamisen osalta poikien kiusaamisessa tekijänä oli useimmin toinen poika, tyttöjä taas olivat kiusanneet miltei yhtä usein sekä tytöt, että pojat (kuvio 9).

Kuvio 9 Kiusatun ja kiusaajan sukupuoli viimeisimmissä tapauksissa

Nuorista 13 prosenttia ilmoitti, että häntä oli vuoden aikana uhattu vahingoittaa fyysisesti. Pojat (15 %) olivat kokeneet tyttöjä (11 %) hieman useammin uhkailua.

Fyysinen väkivalta. Fyysistä väkivaltaa, jossa tekijä oli käynyt nuoren kimppuun esimerkiksi lyömällä, potkimalla tai jotakin asetta käyttäen, oli nuorista kokenut vuoden aikana 10 prosenttia (pojista 13 % ja tytöistä 8 %). Tuoreimmista väkivaltatapauksista 59 prosentissa sekä uhri että tekijä olivat poikia. Vajaa viidennes (17 %) tapauksista oli tyttöjen välistä väkivaltaa. Nuorista 13 prosenttia ilmoitti, että oli ollut alkoholin vaikutuksen alaisena, kun oli joutunut viimeksi fyysisen väkivallan kohteeksi. Väkivallan tekijöistä taas 29 prosentin arveltiin olleen alkoholin vaikutuksen alaisena samoissa tilanteissa. Viimeisimmistä väkivaltilanteista 57 prosenttia oli sellaisia, joissa nuorelle ei ollut tullut vammoja. Tapauksista 37 prosentissa nuori oli saanut vammoja, joihin ei tarvittu hoitoa. Terveystieteiden, lääkärin tai hammaslääkärin hoitoa oli tarvittu 6 prosentissa tapauksista.

Viimeisen vuoden aikana vanhempien taholta tullutta kuritusväkivaltaa oli kokenut 5 prosenttia nuorista. Kuritusväkivallan kokeminen oli yleisempää tytöille (6 %) kuin pojille (4 %). Viimeisimmissä tapauksissa tekijänä oli ollut useimmiten isä (48 % tapauksista). Äiti oli tekijänä 43 prosentissa tapauksia ja 8 prosenttia teoista oli isä- tai äitipuolen tekemiä. Reilu kolmasosa (35 %) nuorten kokemasta kuritusväkivallasta oli sellaista, että siitä oli tullut vähintään lievä fyysinen vamma kuten mustelma, haava tai ruhje.

Etnisyyteen tai mielipiteisiin perustuva uhkailu, väkivalta ja kiusaaminen. Kaikista nuorista yhteensä 4 prosenttia kertoi kyselyssä, että kuluneen vuoden aikana heitä oli uhkailtu tai heihin oli kohdistettu väkivaltaa heidän kielensä, ihonvärisä, uskontonsa tai yhteiskunnallisen mielipiteensä vuoksi. Lisäksi kysyimme seuraavien uhrikokemusten, kiusaaminen, uhkaaminen, väkivalta, osalta vielä erikseen oliko uhrin mukaan tuoreimman teon motiivina ollut joku seuraavista; uhrin kieli, ihonväri, uskonto, kansallinen tausta, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuneisuus tai yhteiskunnalliset mielipiteet (taulukko 8.). Varsinkin väkivallan uhriksi joutuneet kokivat vihamotiivin varsin yleiseksi.

Taulukko 8 Vihamotiivi uhriksi joutuneiden osalta kuluneen vuoden aikana (%)

	Kiusaaminen	Uhkailu	Väkivalta
kielesi	6	3	14
ihonvärisi	5	3	19
uskontosi	6	3	19
kansallinen taustasi	6	2	21
yhteiskunnalliset mielipiteesi	11	6	25
sukupuolesi	4	4	9
seksuaalinen suuntautuneisuutesi	7	3	9

Seksuaalinen häirintä. Nuorten kokemaa seksuaalista häirintää kartoitettiin vuoden 2016 kahdella eri kysymyksellä, joissa eriteltiin oliko nuori kokenut sukupuolista lähentelyä tai kanssakäymistä aikuisen tai nuorta itseään vähintään viisi vuotta vanhemman henkilön kanssa, lisäksi kysyttiin oliko nuori kokenut toisen nuoren tekemää seksuaalista häirintää.

Vuoden aikana toisen nuoren tekemää seksuaalista häirintää kokeneita nuoria oli 8 prosenttia ja aikuisen tekemää seksuaalista häirintää oli viimeisen vuoden aikana kokenut 6 prosenttia. Sekä toisen nuoren, että aikuisen tekemä seksuaalinen häirintä oli yleisempää tytöille kuin pojille. Tytöistä 12 prosenttia oli joutunut toisen nuoren ahdistelemaksi ja 10 prosenttia aikuisen ahdistelemaksi. Pojista 4 prosenttia oli kokenut toisen nuoren tekemää seksuaalista häirintää ja 2 prosenttia aikuisen tekemää häirintää.

Tutkimuksessa oli myös kysymys siitä, minkä tyyppisestä toiminnasta häirinnässä oli kyse. Aikuisten tekemän seksuaalisen häirinnän osalta *uhreista* miltei puolet (46 %) oli kokenut tekijän kommentoivan heidän ulkonäköään ja kehoaan seksuaalissävyytteisesti niin, että se tuntui ahdistavalta. Miltei yhtä suuri osa teon uhreista (44 %) oli myös kokenut koskettelua (puristelu, kouriminen, lääppiminen), joka tuntui häiritsevältä. Suostuttelua seksuaaliseen kanssakäymiseen oli kokenut 23 prosenttia. Lisäksi 15 prosenttia uhreista oli saanut ahdistelevia tai seksuaalisia viestejä joko tekstiviestillä, sosiaalisessa mediassa tai muuten netin välityksellä. Uhreista noin 10 prosenttia oli kokenut uhkailua tai painostamista seksuaaliseen kanssakäymiseen ja 8 prosenttia koki tekijän käyttäneen fyysistä väkivaltaa osana tekoaan. Muut häirinnän tekotyypit olivat hieman harvinaisempia.

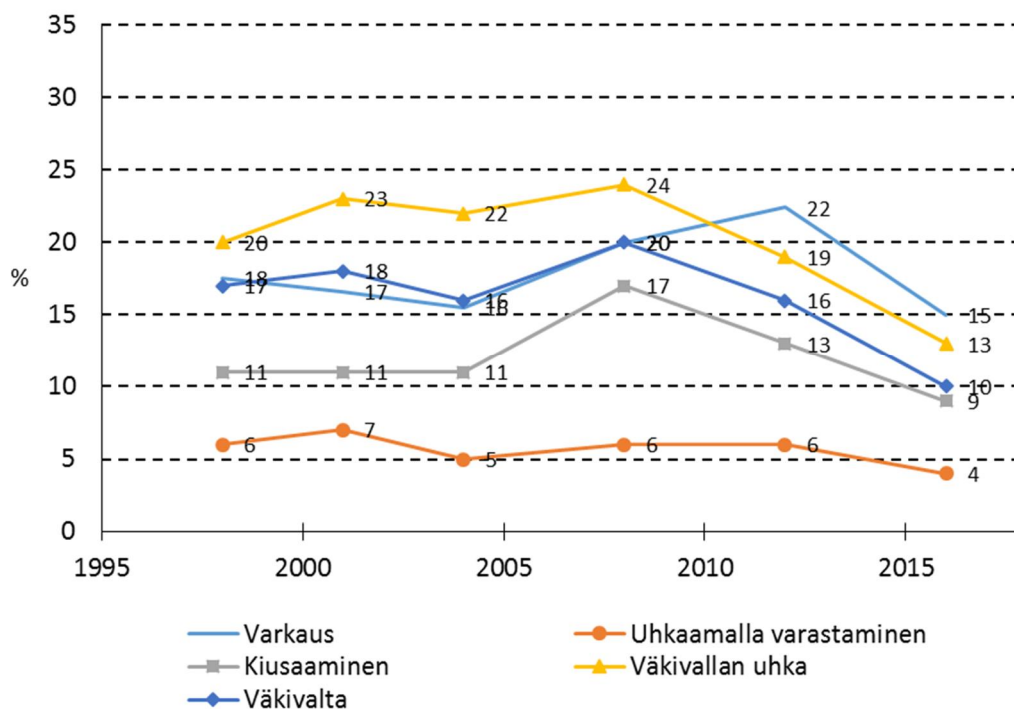
Toisen nuoren tekemän seksuaalisen häirinnän osalta miltei puolet (46 %) uhreista oli kokenut koskettelua (puristelu, kouriminen, lääppiminen), joka tuntui häiritsevältä. Uhreista 36 prosenttia oli kokenut tekijän kommentoivan heidän ulkonäköään ja kehoaan seksuaalissävyytteisesti niin, että se tuntui ahdistavalta. Reilu neljännes (28 %) häirinnän uhreista oli kokenut suostuttelua seksuaaliseen kanssakäymiseen, sekä saanut ahdistelevia tai seksuaalisia viestejä joko tekstiviestillä, sosiaalisessa mediassa tai muuten netin välityksellä (27 %). Uhreista 15 prosenttia koki tekijän käyttäneen fyysistä väkivaltaa osana tekoaan ja 14 prosenttia oli kokenut uhkailua tai painostamista seksuaaliseen kanssakäymiseen. Joka kymmenes uhreista ilmoitti, että tekijä levitti uhrista seksuaalissävyytteisiä kuvia tai juoruja, jotka koettiin halventavina tai loukkaavina. Lisäksi uhreista 9 prosenttia sai tapahtumasta fyysisen vamman.

3.2 Uhrikokemusten yleisyys 1998–2016

Nuorisoriollisuuskyselyissä on vuosien 1998–2016 ajalta viisi vertailukelpoista uhrikysymystä, joiden osalta voidaan tutkia nuorten uhrikokemusten yleisyyden kehitystä. Nämä ovat varkaus, uhkaamalla tai väkivallan avulla varastaminen, kiusaaminen, väkivallalla uhkaaminen ja fyysinen väkivalta. Kuviossa 10 tarkastellaan näiden tekojen yleisyyttä eri mittauksissa.

Varkauden kohteeksi joutuminen yleistyi vuosien 2004 ja 2012 välillä, mutta kääntyi selkeään laskuun vuoden 2016 mittauksessa, palaten vuoden 2004 tasolle. Uhkaamalla varastamisessa ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia koko mittausjakson aikana vaan teon kokeneiden osuus on pysytellyt 4–7 prosentissa. Vuoden 2016 mittauksessa uhkaamalla varastaminen on kuitenkin kääntynyt laskuun.

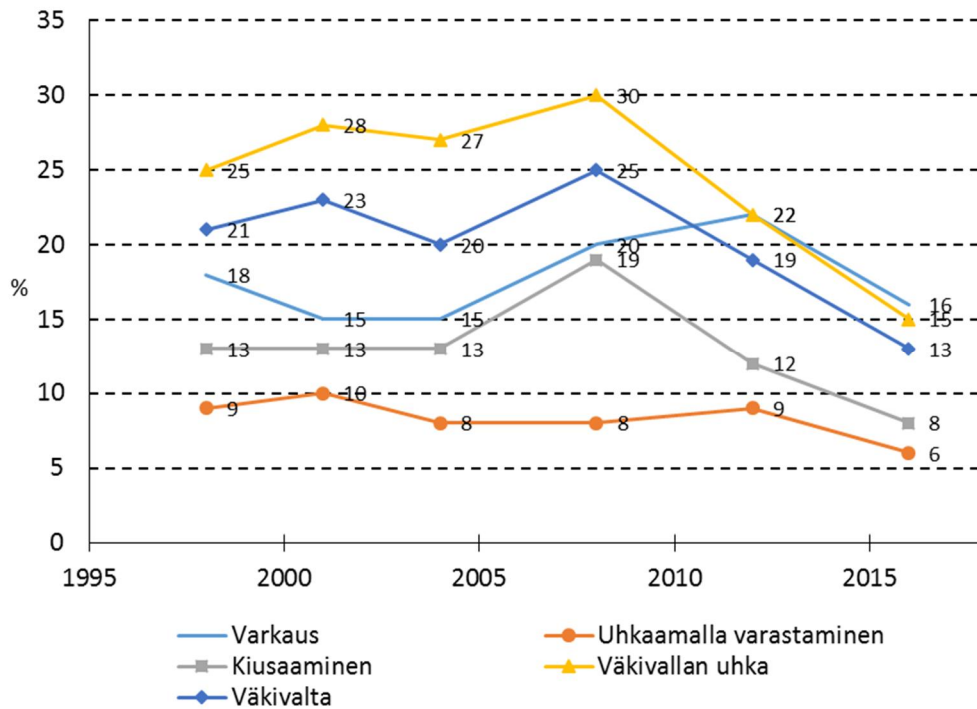
Kiusaamisen, uhkailun ja väkivallan kokeminen on vähentynyt huomattavasti vuodesta 2008 lähtien ja vuoden 2016 mittauksessa nähdään laskun edelleen jatkuvan. Näiden kolmen uhrikokemuksen osalta vuonna 2016 mitattiin tarkastelujakson alhaisimmat tasot. Kehitys on ollut vuoteen 2012 verrattuna samansuuntaista sekä tekijä- että uhrin pohjaisessa tarkastelussa. Näyttää siltä, että vuosi 2008 muodostaa kiusaamisen ja fyysisen väkivallan osalta selkeästi käänne kohdan uhrikokemusten osalta⁹.

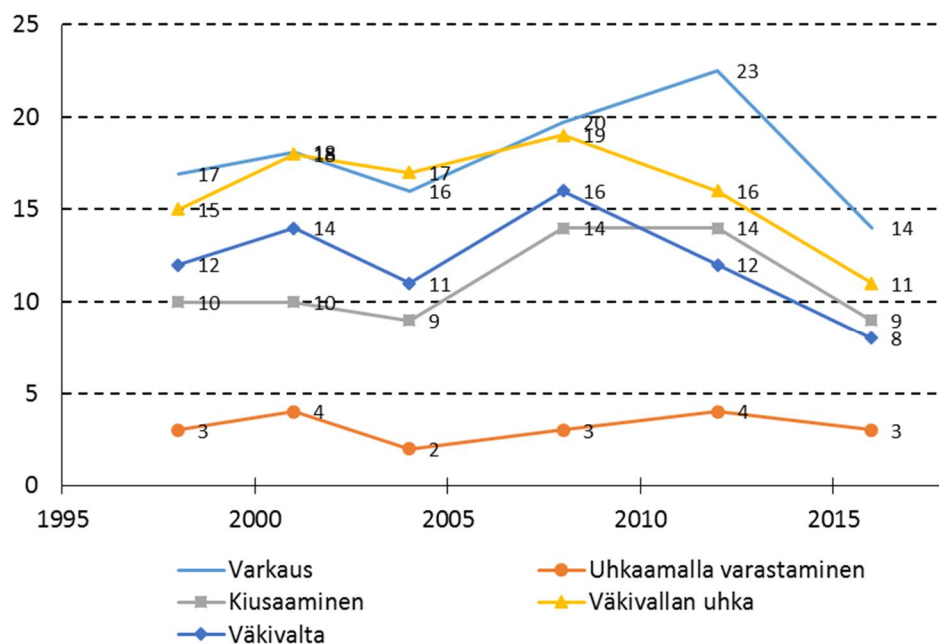
Kuvio 10 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2016, %

⁹ Vuoden 2008 aineisto kerättiin lukuvuotena, jolloin kouluissa kiinnitettiin runsaasti huomiota turvallisuuskysymyksiin syksyllä 2007 tapahtuneen Jokelan kouluampumisen johdosta. On periaatteessa mahdollista, että tämä on herkistänyt vastaajia muistamaan itseensä kohdistuneita väkivallanteoja (ks. myös Salmi 2009, 35–37).

Kun tarkastellaan erikseen tyttöjen ja poikien uhrikokemusten kehitystä havaitaan, että kehitystrendit ovat pääsääntöisesti samansuuntaiset (kuviot 11 ja 12). Varkauden koh- teeksi joutuminen yleisty vuosien 2004 ja 2012 välillä sekä tytöillä että pojilla, mutta vuoden 2016 mittauksessa havaitaan, että trendi on kääntynyt laskuun sekä tyttöjen, että poikien osalta. Kiusaaminen, väkivallalla uhkailu ja fyysisen väkivallan kokeminen ovat laskussa sekä tyttöjen, että poikien osalta viimeisen neljän vuoden aikana.

Kuvio 11 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita **poikia** 1998–2016, %

Kuvio 12 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita **tyttöjä** 1998–2016, %

Edellä mainittujen uhrikokemusten trendien lisäksi nuorisoriikollisuuskyselyt antavat mahdollisuuden tarkastella vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2016. Kuritusväkivallan kokemisen taso pysyi varsin vakaana vuosien 2004 ja 2012 välisenä aikana. Vuonna 2004 joskus elämänsä aikana kuritusväkivaltaa kokeneita nuoria oli 47 prosenttia ja vuosina 2004 ja 2012 vastaavasti 43 prosenttia. Vuoden 2016 osalta havaitaan kuitenkin selkää laskua, sillä enää 29 prosenttia vastaajista oli kokenut elämänsä aikana kuritusväkivaltaa. Vuoden aikana kuritusväkivaltaa kokeneiden osuus oli vuosien 2004 ja 2008 kyselyissä 7 prosenttia, vuoden 2012 mittauksessa 8 prosenttia ja vuoden 2016 mittauksessa 5 prosenttia.

Vanhempien lapsiinsa kohdistamaa väkivaltaa on Suomessa tutkittu myös pitemmällä aikajänteellä. Vuonna 2008 toteutetussa lapsiuhritutkimuksessa kuritusväkivallan esiintyvyyttä verrattiin vuosina 1988 ja 2008. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi pitkällä aikavälillä (Ellonen ym. 2008). Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksen osalta voidaan havaita saman laskusuuntaisen trendin edelleen jatkuvan (Fagerlund ym. 2014).

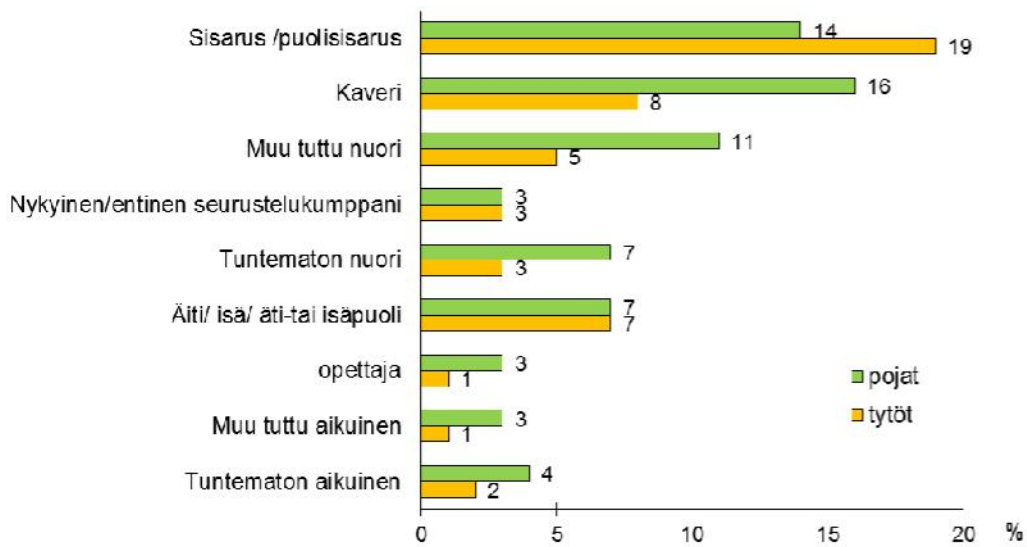
3.3 Kuka kohdistaa väkivaltaa nuoriin?

Erityyppisten uhrikokemusten yleisyyttä mittaavien kysymysten lisäksi fyysisen väkivallan osalta kartoitettiin tarkemmin, minkä tekijätahon väkivallan kohteeksi nuoret olivat kuluneen vuoden aikana joutuneet. Tuloksia tarkastellaan kaikkien vastanneiden osalta. Tulokset osoittavat, että nuoriin kohdistuva väkivalta on useimmin toisten nuorten tekemää ja että tuttujen henkilöiden nuoriin kohdistama väkivalta on selvästi yleisempää kuin tuntemattomien taholta tullut väkivalta (kuvio 13).

Tytöt (19 %) kohtasivat poikia (14 %) useammin sisarusten tekemää väkivaltaa. Tytöistä 8 prosenttia oli kokenut fyysistä väkivaltaa kaverinsa taholta ja 5 prosenttia muun tutun nuoren taholta. Kolme prosenttia tytöistä ilmoitti entisen tai nykyisen seurustelukumppanin tekemästä väkivallasta. Lisäksi kolme prosenttia tytöistä kertoi kohdanneensa tuntemattoman nuoren tekemää väkivaltaa.

Poikien kohdalla lähes yhtä yleistä oli kaverin tekemä väkivalta (16 % kokenut vuoden aikana), kuin sisaruksen taholta tullut väkivalta (14 %). Muun nuoren tekemää väkivaltaa oli kokenut 11 prosenttia pojista. Kolme prosenttia pojista ilmoitti kokeneensa vuoden aikana seurusteluhdeväkivaltaa. Tuntemattoman nuoren taholta tullutta fyysistä väkivaltaa kohdanneita poikia oli 7 prosenttia.

Väkivallan tekijänä...

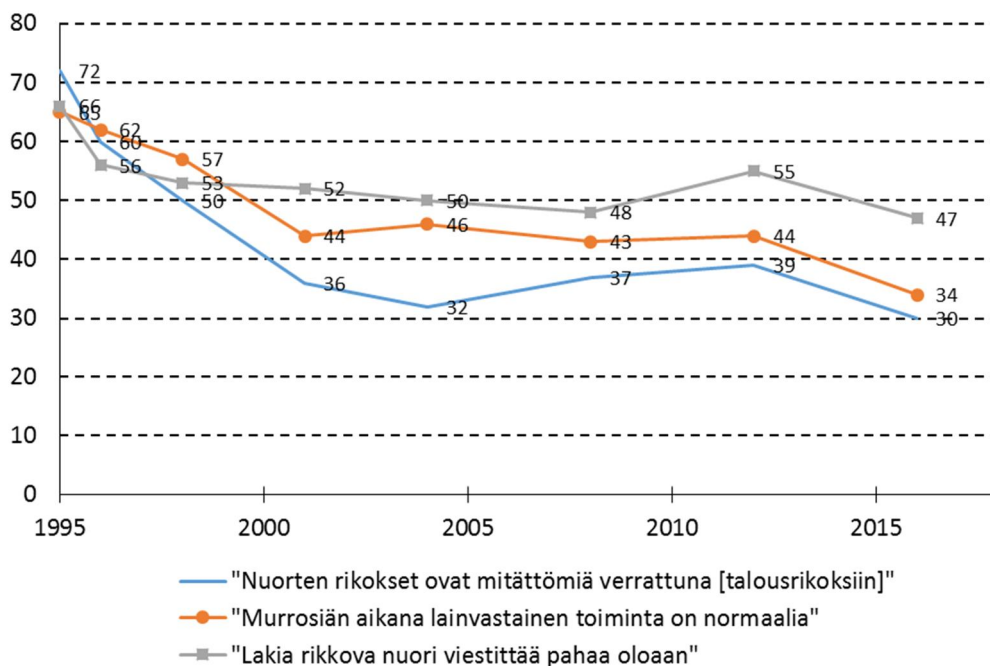
Kuvio 13 Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuudet uhrin sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan, %

Aikuisten ja erityisesti nuorelle tuntemattomien aikuisten tekemä väkivalta oli huomattavasti harvinaisempaa kuin nuorten kesken tapahtuva väkivalta. Sekä tytöistä että pojista 7 prosenttia oli kokenut vanhempien kuritusväkivaltaa vuoden aikana. Pojista 3 prosenttia ilmoitti opettajan fyysisestä väkivallasta ja 3 prosenttia muun tutun aikuisen taholta tulleesta väkivallasta. Tyttöillä vastaavia kokemuksia oli yhdellä sadasta. Tuntematon aikuinen oli kohdistanut väkivaltaa neljään prosenttiin pojista ja kahteen prosenttiin tytöistä.

4 NUORTEN SUHTAUTUMINEN NUORTEN RIKOKSIIN

Nuorisorikollisuuskyselyissä on kaikilla kierroksilla tutkittu nuorten suhtautumista rikoksiin. Tämä on toteutettu esittämällä nuorille rikollisuuteen liittyviä väittämiä, jotka on alun perin muotoiltu niin kutsutun neutralisaatioteorian pohjalta. Neutralisaatioilla tarkoitetaan tapoja, joilla sekä omaa että muiden rikoskäyttäytymistä selitetään ja perustellaan hyväksyttäväksi. (Sykes & Matza 1957; Kivivuori 2005, 57; ks. myös Salmi 2004, 18–23.)

Kuviossa 14 on tarkasteltu nuorten rikollisuuteen liittyvien asenteiden kehitystä vuosina 1995–2016. Koko ajanjaksoa tarkasteltaessa voidaan havaita, että nuorten valmius hyväksyä rikoskäyttäytymistä on vähentynyt. Asenteiden muutos oli voimakkainta vuosien 1995–2001 välillä, kun taas vuosien 2001 ja 2012 tilanne oli tasaisempi, asenteet jopa muuttuivat joiltakin osin hieman hyväksyvämpään suuntaan. Vuoden 2016 mittauksessa voidaan kuitenkin havaita, että nuorten alttius hyväksyä rikoskäyttäytymistä on lähtenyt jälleen selvästi laskuun viimeisen neljän vuoden aikana. Havainto myötäilee poliisin tietoon tulleen nuorisorikollisuuden laskevaa kehitystä omaisuusrikosten, vahingontekojen ja väkivaltarikosten osalta viimeisen 4 vuoden ajalta.

Kuvio 14 Täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa olleita 1995–2016, %. Asenneväittämät, joiden hyväksynnässä tapahtunut suurin muutos

5 YHTEENVETO

Kahdeksas valtakunnallinen nuorisorikollisuuskysely toteutettiin keväällä 2016. Vuonna 1995 aloitettu kyselyjärjestelmä mittaa 15–16-vuotiaiden suomalaisnuorten kiellettyä ja rikollista toimintaa sekä uhrikokemuksia.

Yleisimpiä vuoden 2016 kyselyssä mitatuista yhdeksäsluokkalaisten tekemistä kielletyistä tai rikollisista teoista kuluneen vuoden aikana olivat alkoholin humalajuominen (35 %), luvattomat poissaolot koulusta (26 %), luvaton verkkolataaminen (25 %) ja koulusta varastaminen (11 %). Kaikkien muiden tekotyyppejen osalta yleisyys oli alle 10 prosentin luokkaa. Harvinaisimpia tekoja olivat pahoinpitely (4 %), murtautuminen (4 %), uhkaamalla varastaminen (2 %) ja muiden kuin mietojen huumeiden käyttö (2 %) ja moottoriajoneuvon varastaminen (1 %).

Kun tarkastellaan rikoskäyttäytymisen muutoksia vuodesta 1995 lähtien, voidaan havaita, että nuorten rikoskäyttäytyminen harvinaistui jaksolla 1995–2004, jonka jälkeen rikoskäyttäytyminen pysyi suhteellisen vakaana tai yleistyi hieman joidenkin tekojen kohdalla vuoteen 2012 saakka. Vuoden 2016 mittauksessa voidaan kuitenkin havaita, että nuorten rikoskäyttäytyminen on kääntynyt uudestaan laskuun. Laitto-oman verkkolataamisen ja kiusaamisen osalta havaittu muutos on ollut varsin voimakasta. Verkkolataamisen osalta kyse saattaa olla tilaisuusrakenteen muutoksesta ilmaisten suoratoistopalvelujen yleistyessä; kiusaamisen osalta taustalla saattaa olla myös siirtymistä sähköiseen kiusaamiseen.

Varastaminen väheni tarkastelujakson alussa, pysyi tasaisena 2000-luvun alussa, mutta vuoden 2016 kyselyssä laski jälleen selvästi. Vahingonteot vähenivät niin ikään kyselyjärjestelmän ensimmäisissä mittauksissa, jonka jälkeen taso pysyi vakaana vuoden 2008 kyselyyn asti. Vuoden 2012 mittauksessa havaittiin vahingon-tekosten selvä yleistyminen, mutta vuoden 2016 mittauksessa tekojen osallistuneiden osuus pieneni seitsemään prosenttiin; tässä tekoajissa vuoden 2012 mittaus näyttää jopa yllättävän voimakkaana vahingon-tekosten ”piikkinä”, koskien sekä graffitien tekoa sekä omaisuuden vahingoittamista koulussa ja sen ulkopuolella. Jossain määrin sama pätee myös varastamiseen. Ilman vuoden 2012 ”piikkiä” omaisuusrikosten trendi näyttäisikin suhteellisen tasaisesti laskevalta. Kyseisen vuoden tilannetta ja korkeaa rikostasoa ei ole tässä raportissa mahdollista tarkastella lähemmin.

Väkivallan yleisyys on pysynyt muihin tekemuotoihin verrattuna vakaana vuoteen 2012 asti. Vuoden 2016 mittauksessa väkivaltaan osallistuneiden nuorten osuus kuitenkin laski. Väkivallan laskusuunta erottaakin tuoreimman rikoskäyttäytymisen trendin 1990-luvun lopun kehityksestä, jolloin muutokset koskivat vain omaisuusrikoksia.

Marihuanan ja hasiksen käyttö yleistyi jonkin verran 2000-luvulle tultaessa, jonka jälkeen kehitys kääntyi laskuun. Vuoden 2012 kyselyssä mietojen huumeiden käyttö oli noussut, mutta neljä vuotta myöhemmin niiden käyttö on jälleen kääntynyt laskuun. Alkoholin humalajuomisessa on havaittavasti selvästi laskussa oleva suuntaus, vuonna 2012 noin puolet nuorista oli juonut itsensä humalaan kuluneen vuoden alussa, vuonna 2016 vastaava prosenttiosuus oli enää 35 prosenttia.

Kaiken kaikkiaan tuorein mittaus viittaa nuorten rikoskäyttäytymisen vähenemiseen tutkitussa ikäryhmässä (15–16-vuotiaat). Omaisuusrikosten osalta vähenemistrendi on – vuoden 2012 mittauksesta lukuun ottamatta – melko johdonmukainen, joskin voimakkuudeltaan vaihteleva; väkivallan osalta myönteinen kehitys on tuoreempaa perua. Yleisen kriminologisen tiedon valossa tällaiset muutokset liittyvät

kontrolli- ja tilaisuusrakenteen muutoksiin sekä kulttuurisiin asennemuutoksiin. Kontrollirakenne viittaa ensi sijassa valvonnan mekanismeihin kuten väestön ilmoitusalltiuteen mutta myös tekniseen ja vartijavalvontaan. Tilaisuusrakenne viittaa esimerkiksi teknologisiin muutoksiin (verkko, suoratoisto jne.). Asenteet viittaavat rikollisuuden suhtautumiseen; tämän tekijän osalta myös nyt tehdyt uudet havainnot vahvistavat, että nuorten suhtautuminen rikosten tekemiseen on muuttunut kielteisemmäksi. Ne rikoslajit, joissa havaittiin suurimpia muutoksia, saattavat olla erityisen voimakkaiden tilaisuusrakenne- ja siirtymävaikutusten alaisia (verkkolataaminen ja kiusaamisen mahdollinen siirtyminen verkkoympäristöihin). Herääkin kysymys, onko näitä koskevia kysymyksiä tarkasteltava jatkossa kriittisesti ja missä määrin teknologian kehitys mahdollistaa stabiilien kysymysten käyttöä vuodesta toiseen.

Nuorten rikoskäyttäytymisen teonpiirteiden tarkastelu osoittaa, että useiden tekojen alkoholisidonnaisuus jatkanut laskuaan. Erityisesti murtautuminen, tappeleminen, pahoinpitelyt ja ryöstöt tehtiin vuonna 2016 huomattavasti harvemmin alkoholin vaikutuksen alaisena kuin aiemmissa mittauksissa.

Tekojensa johdosta poliisin tietoon tulleiden nuorten osuuden tarkastelu osoittaa, että suurin osa nuorten rikollisuudesta on niin kutsuttua piilorikollisuutta, joka ei tule viranomaisten tietoon. Tältä osin päätrendinä on – koko tarkastelujaksolla – ollut virallisen kontrollin tehostuminen myymälävarkauksien kohdalla; vuoden 2008 jälkeen sama näyttäisi pätevän myös marihuanan tai hasiksen käyttöön.

Yleisimpiä uhrikokemuksia nuorille olivat heidän omaisuuteensa kohdistuneet vahingonteot (15 % kokenut kuluneen vuoden aikana), sähköinen kiusaaminen (15 %), varkaudet (15 %), väkivallalla uhkailu (13 %) sekä fyysinen väkivalta (10 %). Harvinaisimpia kyselyssä mitatuista teoista olivat uhkaamalla varastaminen (4 %) ja rasiseminen uhkailu ja väkivalta (4 %).

Kun tarkastellaan uhrikokemusten kehitystä jaksolla 1998–2012, päähavaintona on, että tasomuutokset uhrikokemusten yleisyydessä eivät ole suuria. Vuoden 2016 mittauksessa on kuitenkin havaittavissa laskua uhrikokemusten osalta, koskien varastamista, uhkaamalla varastamista, kiusaamista ja väkivaltaa.

Nuoriin kohdistuva fyysinen väkivalta on useimmin toisten nuorten tekemää. Ylipäätään tuttujen henkilöiden tekemä väkivalta on selvästi yleisempää kuin tuntemattomien taholta tullut väkivalta. Tyypillisimmin nuoriin kohdistui väkivaltaa, jossa tekijänä oli sisarus, kaveri tai muu tuttu nuori. Aikuisten taholta tullessa väkivallassa tekijänä oli useimmin isä tai äiti. Seksuaalisen häirinnän osalta 8 nuorista oli kokenut toisen nuoren tekemää häirintää, kun taas 6 prosenttia oli kokenut aikuisen tekemää häirintää. Uhrikokemukset olivat yleisempiä tytöillä kuin pojilla. Seksuaalinen häirintä oli useimmiten sekä fyysistä, että verbaalista.

LÄHTEET

- Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki (2008). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. Tampere.
- Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki (2014). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 : lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun Raportteja 110.
- Kivivuori, Janne (2011). *Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context*. Oxford: Oxford University Press.
- Kivivuori, Janne & Bernburg, Jon Gunnar (2011). *Delinquency Research in the Nordic Countries*. Teoksessa: Michael Tonry & Tapio Lappi-Seppälä (toim.) *Crime and Justice: A Review of Research, Volume 40. Crime and Justice in Scandinavia*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kivivuori, Janne & Salmi, Venla & Walser, Simon (2013). *Supervision Mode Effects in Computerized Delinquency Surveys at School: Finnish Replication of a Swiss Experiment*. *Journal of Experimental Criminology*.
- Kouluterveyskyselyt 2006/2007–2015. Taulukot aiheittain. Rikheet ja rikokset. Stakes. http://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Tulokset/ktkysely_komaa_2006_2015_pk.pdf
- Lucia, S. & Herrmann, L. & Killias, M. (2007). How important are interview methods and questionnaire designs on research on self-reported juvenile delinquency? An experimental comparison of Internet vs. paper-and-pencil questionnaires and different definitions of the reference period. *Journal of Experimental Criminology* 3, 39–64.
- Näsi, Matti & Tanskanen, Maiju (2016) Nuorisorikollisuus. *Rikollisuustilanne 2015*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 14/2016.
- Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Ahlsröm, Salme (2012). Nuorten päihteiden käyttö sekä käsitykset niihin liittyvistä riskeistä ja saatavuudesta. Suomen ESPAD-aineiston tuloksia 1995–2011. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 72–80.
- Salmi, Venla (2004). Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Helsingiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 40. Helsinki.
- Salmi, Venla (toim.) (2009). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki.
- Sykes, Gresham & Matza, David (1957). *Techniques of Neutralization: A Theory of Juvenile Delinquency*. *American Sociological Review* 22:6, 664–673.

Liitetaulukko 1 Kuluneen vuoden aikana teon^a ainakin kerran tehneitä poikia, %

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016
luvaton poissaolo koulusta	[44	41	44]	36	36	39	38	26
seiniin piirtely	15	14	13	11	9	9	13	6
vahingonteko koulussa	19	18	15	12	12	11	18	8
vahingonteko muualla	27	22	18	13	15	14	23	12
kaupasta/kioskista varastaminen	15	18	13	10	10	10	9	6
koulusta varastaminen	33	30	21	20	18	16	21	12
moottoriajoneuvon varastaminen	3	1
muu varkaus	8	4
murtautuminen	10	9	5
luvaton verkkolataaminen	73	73	30
koulukiusaaminen	33	27	25	18	19	24	25	10
sähköinen kiusaaminen	10
osallistuminen tappeluun	18	19	17	19	16	15	17	10
pahoinpitely	10	9	8	10	8	8	9	6
uhkaamalla varastaminen	2	4	2
aseen mukana pitäminen	13	9
alkoholin humalajuominen	48	34
marihuanan/hasiksen käyttö	4	6	7	9	8	7	11	7
muun huumeen käyttö ^b	[1	1	1]	2	2
humalassa ajo moottoriajoneuvolla	26	24	24	20	21	19	14	7
	N 627	2 093	2 272	2 179	2 591	2 858	2 384	2 972

a) Kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat kysymyksen sanamuodon muutokseen. b) Viittaa muihin huumausaineisiin kuin marihuunaan/hasikseen tai lääkkeisiin. c) Lomakkeen poikkiviiva vuosien 2008 ja 2012 välissä viittaa siirtymään paperilomakkeista verkkopohjaiseen kyselyyn.

Liitetaulukko 2 Kuluneen vuoden aikana teon^a ainakin kerran tehneitä **tyttöjä**, %

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016
luvaton poissaolo kou- lusta	[49	44	43]	42	40	43	43	26
seiniin piirtely	23	23	20	15	15	15	18	7
vahingonteko koulussa	8	8	8	5	6	7	12	4
vahingonteko muualla	12	10	9	7	6	8	17	6
kaupasta/kioskista va- rastaminen	16	20	18	13	11	11	11	4
koulusta varastaminen	27	25	20	18	17	15	18	10
mootoriajoneuvon va- rastaminen	1	0
muu varkaus	6	2
murtautuminen	6	5	3
luvaton verkkolataami- nen	65	69	20
koulukiusaaminen	16	16	16	11	13	18	17	4
sähköinen kiusaaminen	6
osallistuminen tappeluun	8	8	8	10	7	8	5	4
pahoinpitely	5	5	4	6	5	4	4	3
uhkaamalla varastami- nen	1	2	1
aseen mukana pitämi- nen	5	2
alkoholin humalajuomi- nen	53	37
marihuanan/hasiksen käyttö	5	8	7	8	8	6	7	5
muun huumeen käyttö ^b	[2	1	2]	2	2
humalassa ajo moottori- ajoneuvolla	5	8	8	6	6	12	12	6
N	566	2 091	2 222	2 136	2 532	2 898	2 471	3 089

a) Kysymysten muotoilut on pidetty pääsääntöisesti identtisinä, hakasulkeet viittaavat kysymyksen sanamuodon muutokseen. b) Viittaa muihin huumaaviin aineisiin kuin marihuanan/hasikseen tai lääkkeisiin.

Liitetaulukko 3 Rikoskäyttäytymisen laajuus 1995–2016, 15–16-vuotiaista pojista (%)

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016
ei osallistunut	32	38	43	48	49	48	47	64
1–2 tekotyyppiä	36	33	33	30	31	33	28	24
3–5 tekotyyppiä	17	16	14	17	15	15	17	9
yli 5 tekotyyppiä	15	13	10	5	5	5	8	3

Liitetaulukko 4 Rikoskäyttäytymisen laajuus 1995–2016, 15–16-vuotiaista tytöistä (%)

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016
ei osallistunut	49	49	53	56	59	56	51	74
1–2 tekotyyppiä	32	31	30	31	28	30	31	19
3–5 tekotyyppiä	12	13	11	11	10	11	14	6
yli 5 tekotyyppiä	7	7	7	3	3	3	4	1